

הוצאת והכנס לאינטרנט  
www.hebrewbooks.org  
ע"י היום תשס"ט

ב"ה  
שנה יב  
גליון ב (סח)  
כסלו - טבת תשנ"ז

# קובץ בית אהרן וישראל

---

מאסף מרכזי לתורה והלכה לחו"ר הישיבות והכוללים  
של מוסדות סטאלין קארלין בארץ ובתפוצות

---

הכתובת בארה"ב:  
K.B.A.V, 1462 - 41 St.  
Brooklyn N.Y. 11218  
(718) 8536294

כתובת המערכת:  
רח' אבינועם ילן 11  
ת.ד. 50197 ירושלים 91053  
טל. 02-5370106 פקס. 02-5382581

# קובץ בית אהרן וישראל

המערכת והמו"ל:  
מכון בית אהרן וישראל  
שע"י מוסדות קארלין סטאלין  
"בית אהרן וישראל"  
בנשיאות כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

מאסף מרכזי לתורה והלכה לחו"ר הישיבות והכוללים של מוסדות סטאלין קארלין בארץ ובתפוצות

- ישיבה גדולה "בית אהרן וישראל" - ירושלים
- 
- ישיבה גדולה "סטאלין קארלין" - ניו יארק
- 
- ישיבה גדולה "בית אשר" - בני ברק
- 
- ישיבה קטנה "זכרון אלימלך" - ירושלים
- 
- ישיבה קטנה "סטאלין קארלין" - בני ברק
- 
- ישיבה קטנה "תפארת יוחנן" - ניו יארק
- 
- כולל אברכים "בית אולפנא דרבינו יוחנן" - ירושלים
- 
- כולל אברכים "סטאלין קארלין" - ניו יארק
- 
- כולל אברכים "בית אהרן וישראל" - ירושלים
- 
- כולל אברכים "מתיבתא דרבי יוחנן" - טבריה
- 
- כולל אברכים "סטאלין קארלין" - בני ברק
- 
- כולל ללימוד הוראה "סטאלין קארלין" - ביתר
- 
- כולל אברכים "תפארת אהרן וישראל" - ביתר
- 
- כולל אברכים "סטאלין קארלין" - קרית ספר
- 
- כולל אברכים ללימוד או"ח "סטאלין קארלין" - גבעת זאב
- 
- כולל אברכים ללימוד יו"ד "סטאלין קארלין" - ירושלים

©

כל הזכויות שמורות - הודפס בדפוס המכון

## התוכן

### עמוד

- ה רבי רפאל שלמה לאניידו זלה"ה  
בעל "בית דינו של שלמה" (- תקנ"ד)
- י רבי משה יחיאל אפשטיין זצ"ל  
הרה"ק מאזרוב זיע"א בעל "אש דת"
- ח קובץ הערות מתוך כתבי-יד  
מגדולי האחרונים על הרמב"ם

**גנזות**  
נטילת ידים מצינור היוצא מן המעיין

על סוד הקטרת

ילקוט "יד החזקה"  
יב. זמנים (ב) הלכות שבת (ב)

### חידושי תורה

- כג הרה"ג ר' שמואל הכהן רוזובסקי  
ראש ישיבת הכהנים, ירושלים העתיקה ת"ו

בענין זריקת הדם

- כח הרה"ג ר' בנימין בירנבוים  
ראש ישיבת חכמת שלמה ורו"כ "כנסת אברהם"  
בביהמ"ד קארלין סטאלין תל-אביב

בענין אין דבר שבערוה פחות משנים

- לד הרב יצחק חיים פוס  
רו"כ עליות אליהו - תפארת יצחק ירושת"ו

בענין פסול שנים בעבודת הלויים

- מב הרב יוחנן הכהן שברון  
בית אולפנא דרבינו יוחנן ירושת"ו

בענין פסיק רישיה

### בירורי הלכה

- מז הרב זבולון שוב  
מח"ס שערי זבולון, ירושת"ו

בענין מזיק כרטיסית נסיעה

- נב הרב יהונתן ויגנר  
מור"צ בירושלים תרכב"א

בענין נרות משמן מוצק לגר חנוכה

- נד הרב יחיאל טויסיג  
כולל ללימוד או"ח קארלין סטאלין ירושת"ו

קידוש והכדלה בזמנה ובתשלומין

- סו הרב פינחס רוזנבוים  
בית אולפנא דרבינו יוחנן ירושת"ו

כדין עיכוב חתימת הבנות על ויתור חלקן  
בירושת ערכאות (א)

- עו הרב שניאור זלמן דישון  
מח"ס "זכרון צבי"  
בית אולפנא דרבינו יוחנן ירושת"ו

שיעור טירחא לקיום מצוה

- פח הרב חיים מיכל לינדר  
עיה"ק ירושלים תרכב"א

בדיני איסור ספיית דבר אסור לקטן  
הפרשת קטן מאיסור ושבייתו בנו כשבת

## לשון חכמים

צט

בכירור אופן מנין השנים, החדשים והימים הרב בנימין פרידמן  
ע"פ התורה ובדין שימוש בתאריך לועזי (ב) בית אולפנא דרבינו יוחנן ירושת"ו

## הערות

קיג

זמן בין השמשות לדעת אדמו"ר בעל התניא ובענין עניית אמן אחר ברכו - הרב יהושע מונרשיין ירושת"ו / בענין בישול כליל יו"ט שני לפני חפלת ערבית - הרב יעקב ווינגולד, ב"ב / אופן הפניה לצד מעריב לאמירת בואי בשלום - הרב שלום הכהן בראנדר, ירושת"ו / בענין קבלת שבת - הרב יהושע מרדכי הלוי מאנץ, לונדון / על הנ"ל - הרב יקותיאל זלמן סופר, ניו יארק / בענין הנ"ל - הרב נחמן הכהן, ירושת"ו / הערות שונות - הרב יעקב ישראל סטל, ב"ב / בענין כתובה הנדפסת במחשב וכתובות הנדפסות - הרב יוחנן הכהן שכדרון, גבעת זאב / בעניני עדי קידושין, אגד לולב ומעשה שבת - הרב צבי חיים דישון, גבעת זאב / בענין אגד לולב - הרב אליהו הלוי שארר, ירושת"ו / בענין נס חנוכה - הרב שניאור זלמן דישון, מח"ס זכרון צבי, ירושת"ו / השתמשות בדבר שהרוכ אין מקפידין ע"ז - הרב שלמה זלמן מרק, ביתר / בענין ביטול יבש שנתכשלו ביהר - אלתר חיים בידרמן, ביתר / בענין ערכות על ברכת הגומל - יהודה ליב שטרן, ירושת"ו.

קמ

הרב מתתיהו שווארץ, ירושת"ו

מילואים על ביאור מקיף בענין העברת  
נחלה מהיורשים ונתינה לבנות שטר  
חצי זכר ובזמננו

## כתבים

קמז

אברהם אביש שור

אשכבתא דרבי מרן אדמו"ר הזקן זיע"א  
ומקום מנוחתו במלינאוו (א)

# גנוזות

רבי רמאל שלמה לנייאדו ולה"ה\*

אב"ד ור"מ ארם צונא

## נטילת ידיים מצינור היוצא מן המעיין\*\*

נשאלתי מאת אחד חכם שלם הי"ו, על האציל שמימום הם מן המעיין יוצאים וברוא קבועה בו שקורין חאנפ"יה, וע"י שמסבבין אותה יוצאים המים, אם מותר ליטול ידיו ממנה לאכילה, כי יש מקום להתיר, דאע"ג דאין המים כאים מכלי, וקי"ל ברין דאין נוטלים לידיים אלא ככלי, מ"מ תיהני ליה מדין מבילת ידיים, דקי"ל ברין דאם הטביל ידיו כמי המעיין אפי' אין בו מ' סאה עלתה לו מבילה כל שמתכסים ידיו בהם כבת אחת, וגם אם הטבילם כמי מקוה פסק מרן בש"ע (א"ח סי' ק"ט סי"ג) ד"א שדינו כמעין, וי"א שדינו כמקוה שצריך מ"ס ונקמינן כדברי המיקל עכ"ל, וה"ג הכא אם עדיין הוא מושך מן המעיין יש לו דין מעין, ואם פסק הקילוח יש לו דין מקוה, וטובים השנים אליבא דמרן אפי' אין בו מ"ס שפסק כדברי המיקל, ומה גם אם יהיה בו מ"ס אפי' כשהוא חסר עד קרוב לברוא דכשר הוא לכ"ע. ואיהו גופיה צורבא מרבנן דאיתיה בשאלה אנב חורפיה מחל"א ליה קרא והמה להתיר, דאתי במה הצד מן האמור בענין. ויהי מאז בה שעתה ואשיבהו דבר כאשר עם לבבי, דמסברא נראה דלא מהני, לפי שאין זו דרך מבילה וידיו לא טבל במים אלא דרך נטילה ואין נטילה אלא ככלי. ואיהו בעי למימר דאף מדין נטילה מהני דלא בעינן כלי אלא במים שאובים, אבל מים הבאים מן המעיין או מן המקוה ושופכים על ידיו לא בעינן כלי, כך הבנתי מדבריו.

ומצאתי און לו מקום פטור ממ"ש העולת תמיד בס' קנ"ט, עמ"ש הרמ"א בהג"ה ס"ס ז' וז"ל, אין ליטול ידיו מאותן אבנים הקבועים לכותל ועשה להם בית קיבול וברוא, אבל אם היו כלי תחלה וחברם לכותל נוטלין ממנו עכ"ל. וכתב הע"ת ארישא וז"ל, ונראה דאפי' מחזיקין מ"ס, דמשום מבילה ליכא דמים שאובים הם, ומשום נטילה נמי ליכא דלאו כלי הוא עכ"ל, דמוכח להדיא דאם הם מי מעיין או מקוה מהני משום מבילה.

ואנכי חזון הרבתי וגמירנא חפוש מחפוש בדברי הפוסקים, ומצאתי שכתב הרשב"א בתורת הבית בית ו' שער ג' וז"ל, כלי שנקב בכונס משקה אין נוטלין ממנו לידיים דגרסינן בפרק כל הבשר (ח"ז סי' ק) בויע דולא בכונס משקה אין נוטלין ממנו לידיים אבל מטבילין בו את הידיים

\* כתבנו אודותיו בגליון ל כרך ה' אב אלול תש"ן עמ' י"א.

\*\* סימן כ"ג מתוך קובץ תשובותיו הנמצא באוצר כ"ק אדמו"ר שליט"א העומד לצאת אי"ה בקרוב לאור עולם ע"י המכון.

דמילף לייפי פ'י כשקלוח הדולא מחובר למימי הבור דכיון דליפי מי הדלי למו הבור הכל חבור וכשמטביל דייו בכלי כאלו מטביל בנהר, ומטביל דייו בנהר ודאי עלתה לו נטילה דיש ככלל מאחים מנה, ומטבילה חשובה מן הנטילה עכ"ל. הרי שלך לפניך דהיכא דבוע דולא בכ"מ והקלוח מחובר לבור אע"ג שמטבילין בו את הידים אין נוטלין ממנו ידיים משום דאינו חשוב כלי כיון שנקב בכ"מ, ורון מינה ומינה לנ"ד שאין כאן כלי אע"ג שמטבילין בו את הידים אין נוטלין ממנו ידיים ע"י שמסבכין את הברזא ושופכין המים על ידיים דאין כאן מטבילה אלא נטילה ובררך נטילה בעינן כלי, וגם לא מקריא מטבילה כגון דא שהרי התם נמי בהא דהרשב"א אין נוטלין מן הכלי הנקוב בכ"מ ולא מקריא מטבילה בכה"ג. אך יש לדקדק בדברי הרשב"א דאמאי מטיי בה להא דכלי שנקב בכ"מ שאין נוטלין ממנו ידיים מהא דבוע דולא, והלא איתא התם מימרא לחודא, אמר רבא כלי שנקב בכ"מ אין נוטלין ממנו ידיים, ולא נצרכא לאתויי הא דבוע דולא. ותו קשה דנגמרא לא אחמר גבי בוע דולא אין נוטלין ממנו ידיים כי אם מטביל בו את הידים, וא"כ היאך ח"ו תלי תניא כדלא תניא ושקב הק דתניא.

והנראה לומר דרייק לה הרשב"א ז"ל מדקאמר התם ברישא דשמעתא הכי, האי אריתא דדלאי אין נוטלין ממנו ידיים דלא אתי מכה גברא, ואי מקרב לגבי דולא דקאתו מכה גברא נוטלין ממנו ידיים, ואי בוע דולא בכ"מ מילף לייפי ומטביל בה את הידים ע"כ. וא"כ כיון דקעסיק ברישא בדין נטילה ושקב לה כסיפא באי בוע דולא וקאמר מטבילין ולא קאמר נמי נוטלין, ש"מ דדוקא מטבילין אבל לא נוטלין. ותו מרסמיק לה להאי שמעתא ואמר רבא כלי שנקב בכ"מ אין נוטלין ממנו ידיים שם רמז דאף בכה"ג דבוע דולא בכ"מ אין נוטלין ממנו. והא דמפיק לה הרשב"א מכללא והלא בפירושא אתמר, דאמר רבא הכי ה"ט משום דאגב אורחיה קמ"ל דאף ישקלוח שם הדלי מחובר למימי הבור אין נוטלין ממנו ידיים. ותו איכא למימר דהרשב"א גריס בנגמרא בלשון הר"ף דאיתיה להאי שמעתא בברכות פרק אלו דברים בסגנון זה, ואי בוע דולא בכ"מ אין נוטלין ממנו ידיים רלאו כלי הוא עכ"ל, ולא קאמר בה דין מטבילה, ולא מיייתי נמי מימרא דרבא לחודה כלי שנקב בכ"מ וכו', אלא דהאי שמעתא גופה דאריתא דדלאי מיייתי לה משמא דרבא, ולא כגירסתיהו בגמ' דקאמר לה משמיה דר"פ, וא"כ לפי גרסת הר"ף היא היא מימרא דרבא ואין עוד מלבדה דליכא מימרא אחריתי דרבא, וגם לגרסת הרא"ש בדברי הר"ף הביאה בכ"ה גרסים ואי בוע דולא וכו' ואין נוטלין ממנו וכו' דלאו כלי הוא דאמר רבא כלי שנקב וכו', וא"כ תרי מימרי נינהו, מ"מ כיון דנגמרא הוכאה שמעתא דבוע דולא בתחלה ואסמכיהא אמימרא דרבא אחריתי, משי"ה הביא הרשב"א עיקר השמועה דאיתא בנגמרא בתחלה ודיו, והא דקאמר בה הרשב"א אבל מטבילין בו את הידים והא ליתא בנגמרא לגרסת הר"ף, אפשר לומר דהרשב"א קאמר לה מדרפשיה ומדעתיה, אבל לא משמע הכי מלשונו, שכתב דגרסי' בפכ"ה בוע דולא בכ"מ אין נוטלין ממנו ידיים אבל מטבילין בו את הידים, וגם דקאמר בה מעמא דמילף לייפי משמע דכל הני מילי איתגהו בגרסתו בנגמרא, ואפשר דלא גריס מימרא דרבא לחודה, כי אם הק דאריתא דדלאי גרסי בה משמע דרבא כג"ה הר"ף ואף לגרסת הרא"ש א"ש כאמור וכמוכן. ותו לק"מ מאי דהוינא בה בהא דהרשב"א כמוכן.

וכן מצינו להר"ר יונה שכתב ע"ד הר"ף ח"ל, ואי בוע דולא בכ"מ וכו', פ'י אם נקב הכלי כ"כ שאם ישימו אותו על המים נכנסין המים למעלה דרך אותו נקב, כיון שיש שם חבור כל שהוא לא הווי שאובין ומטבילין בו את הידים כמו במעיין עצמו, אבל אין נוטלין בו את הידים שכיון שיש בו נקב כ"כ שהמשקה נכנס דרך אותו הנקב נתבטל מתורת כלי עכ"ל, והיינו ממש

כדברי הרשב"א שכתבנו. ועפ"ו מ"ש הרשב"א בתורת הבית הקצר ו"ל, הדלי שדולין בו מן הנהר או מן הכור אם נקב בכ"מ אין נוטלין ממנו לידים כמו שביארנו, אבל אם היה עדיין ע"ג הנהר או ע"ג הכור וקלוח מים יורד ממנו לנהר או לכור נוטלין את הידים, שהקלוח מחבר בינו ובין המים שבכור או בנהר והרי הוא כמטביל ידיו בכור או בנהר עכ"ל. צ"ל דמ"ש נוטלין לידים מ"ס הוא וצ"ל טובלין את הידים, דאל"כ דבריו סתרי אהדדי מן הקצר לארוך, והכל הולך אחר העיקר והמקור שבא בארוכה דמייתי לה מן הגמרא ותלמוד ערוך הוא כאמור.

ושמא יאמר אדם שהרא"ש נראה שחולק בזה, שהרי כתב ע"ד הרי"ף שגורם אין נוטלין ממנו לידים ותו לא ולא גרים מטבילין בה את הידים ו"ל, ולגרסתו גם אין מטבילין בו דלא חשיב ליה חבור גם בכ"מ עכ"ל, דנראה לכאורה שתלאן זו כוז דכיון שאין נוטלין אין מטבילין, ומינה נשמע לגרסתינו דגרסי' מטבילין ה"ה דנוטלין משום דהא בהא תליא, ואן קי"ל לענין דינא כגרסתינו וכמו שפסק מרן בש"ע בסברא א' בסתם, ואע"ג שכתב ויש חולקים מ"מ הלכה כסתם, הא ליתא דלאו ארעתיה הרא"ש למתלי תרא באידך, אלא כוונתו לומר דכיון דלא הוזכר דמטבילין מסתמא הוי דאין מטבילין, כיון שלא הוזכר חבור זה בתלמוד דמילף ליפי לאו ילפוחא היא דהא מג"ל למילף מאחר דלאו תלמודא הוא, וגם הרי"ף לא קאמר ליה מרעתייה, ומה גם דלענין טבילת כל גופו חבור כזה לא הוי חבור וכמ"ש רש"י והתוס' והמור עיין עליהם, ומג"ל לחלק ולהכשיר בטבילת ידים מלתא דלא אתמר בתלמודא, אבל לגרסתינו כיון דאתמר אתמר להקל בנטי'. וראיתי אחריו רואי בתפשי להר"ב מעדני מלך בביאורו ע"ד הרא"ש ו"ל ולגרסתו גם אין מטבילין בו דכיון דלא אתמר דמטבילין בו אין לנו להקל בטבילה זו יותר מבשאר טבילות דלא הוי חבור ככה"ג עכ"ל, והיינו ממש כמו שביארנו. וא"כ אין כאן מחלוקת מדברי הרא"ש על ה"ר יונה והרשב"א.

גם ראה זה מצאתי לרש"ל בפכ"ה סי' כ"ו ו"ל, והמור פסק כג' שלנו להקל ולטבול בו לומר דהוי חבור לענין טב", אף דלענין מקואות בעינן כשפופרת הגור בכאן הקילו, ואי' למה מאחר שאין הכרע לגרסתינו, מג"ל להקל דילמא גי' האחרת עיקר, ואדרבא נראה גי' הרי"ף עיקר, דלפי גי' הול"ל נמי ואין נוטלין ממנו לידים דאמר רבא וכו' עכ"ל, הצ"ל ומדבריו למדנו דלפי גרסתינו דאנן בדין קי"ל כוונתה וכמ"ש"ל מפשט פשימא ליה ראין נוטלין ממנו לידים, וכ"כ מלתא דפשימא עד דקי"ל דהול"ל הכי בהדיא. אך חזות קשה הונד לי בדבריו שהקשה על המור כאמור, ועוד הוסיף להקשות עליו וע"ד רש"י והתוספות עיין עליו. ולא זכר שר דהרשב"א והר"ר יונה פסקו כמ"ש"פ המור, ואף כי המה ראו גירסת הרי"ף, וא"כ לא על המור תלונתו לכך כי גם עליהם יעבור מקום לל"ן, ומה גם כי הרא"ש ג"כ נראה דס"ל כגירסתינו שהרי הביאה בתחלה בסתם ואח"כ כתב והרי"ף גורם וכו' ולגרסתו וכו' משמע דלדידיה דהרי"ף קאמר וליה לא ס"ל, וגם בקצור פסקי הרא"ש שעשה המור כתב ואם נקב דולא בכ"מ מטבילין ע"כ, הרי שפסק דלא כגי' הרי"ף בהיות שהבין דעת הרא"ש כן, ואחריו נמשך ופסק כן בס' הטורים אשר לו, וא"כ הו"ל לרש"ל להקשות על הרא"ש אעיקריה קאי וגופא בתר רישא קאזיל. ועוד הנני יוסיף להפליא על רש"ל דאסיק ו"ל אלא גי' הרי"ף עיקר דאין טובלין בו את הידים דלא הוי חבור, וכן דעת ה"ר יונה עכ"ל. וזה מן התימה כי מתיכן יצא הדין שכן דעת ה"ר יונה, והלא כפירושא אתמר כדברי ה"ר יונה ומטבילין בו את הידים כמו כמעין עצמו וכל בתר אפכא קאזיל מר. ולא עוד אלא דה"ר יונה מרדקע דבריו ע"ד הרי"ף ולא קאמר דהרי"ף לא ס"ל הכי משמע להדיא דסבר לה מר שגם דעת הרי"ף כן הוא, כיון דעסקינן בהאי שמעתא כדון נטילה וכדון טבילה וקאמר בהא אין נוטלין ממנו לידים ולא קאמר נמי אין

מטבילין כדקתני ברישא משמע דמטבילין, והיינו דלא כהרא"ש בדעת הר"ף וכמש"ל. וכן מצאתי בשה"ג שכתב ע"ד הר"ף ו"ל רבי' יונה והרא"ש פליגי אליבא דרבינו לפרש דבריו אי ס"ל דגב ככ"מ הוי תבור או לא, והארכתי בספר המחלוקות עכ"ל.

סוף דינא כתחלת דינא דאין נוטלין לידים לאכילה מן הברוא שכתבאציל משום דלא הוי כלי, ואין נוטלין אלא בכלי, וכמש"ל מדברי הר"ר יונה והרשב"א, ולית דין צריך בשש כי אין הענין מובל אריכות, וזה ברור.

וכבר עלה במחשבה לפני ללמוד דין זה מהא דקי"ל ברין ופסקו מרן בש"ע י"ד סי' ר"א ס"ה ח"ל, כל הימים יש להם דין מעין לטהר בוחילה, הילכך גל שנתלש מהים ובו מ' סאה ונפל על האדם או על הכלים עלתה להם טבילה, אבל אם הטביל בגל כשהוא באויר קודם שתפול על הארץ אעפ"י שיש בו מ"ם, או שזרק כלים באמצעות הגל שהוא עשוי ככיפה לא עלתה להם טבילה עכ"ל. ורישא היא משנה ערוכה, וסיפא הוי תוספתא הובאה בגמרא בפ"ב דחולין דל"א ובפ"ב דחגיגה דר"ט מטבילין בראשין ואין מטבילין בכיפין שאין מטבילין באויר, ופירש"י מטבילין בראש הגל הנתלש מן הים והלך למרחוק ובא לארץ נכנס אדם תחת ראשו ומקבלו דהוי טבילה זו במחובר לקרקע, ואין מטבילין בכיפין שלא יזרוק כלים ככיפי הגל דהיינו באמצעות שהוא עשוי ככיפה, ומעמא כדמפרש שהיא טבילת אויר ואין מטבילין באויר. והתוספות כתבו דהוי מדאורייתא. ובפ"ב דחגיגה פירש"י שלא אמרה תורה מקוה של אויר לטבילה. וכתב מרן הב"י ו"ל ומשמע דנפקא להו מדרכתיב אך מעין ובור מקוה מים דהנך אין דרכן להיות באויר עכ"ל. ולבאורה יש לדקדק בדברי מרן בש"ע שנראה שכפל דבריו, שכתב אבל אם הטביל בגל כשהוא באויר קודם שיפול על הארץ, ושנה עליו, או שזרק כלים באמצעות הגל שהוא עשוי ככיפה ע"כ, דנראה דהיינו דך קמיינתא, ולמה חלקן ועשאן שני חלוקות והפסיק ביניהם כתיבת או. וגם הרמב"ם (הל' מקואות פ"ג ה"ח) הובא ככ"י כתב כיוצא בזה ח"ל, אין מטבילין בגל כשהוא באויר קודם שיפול על הארץ וכו', היו שני ראשי הגל נוגעין בארץ מטבילין בו ואין מטבילין בכיפה שלו מפני שהוא באויר עכ"ל. הרי שחלקן לב' דינין, אמנם הדבר מבואר וביותר מדברי הרמב"ם דלא זו אף זו קתני, דברישא מיירי כשכל הגל הוא באויר, וסיפא הא קמ"ל דאעפ"י ששני ראשי הגל נוגעין בארץ, וא"כ סד"א דכיון דמתחבר לארץ הו"ל כאלו כולו בארץ, אעפ"כ אין מטבילין בכיפה שלו מפני שהוא באויר, וזה פשוט ולא נתן ליכתב אלא לתוספת ביאור.

ומכאן תשובה מוצאת לג"ד, דאף דהמים הבאים מן הברוא לא נתלשו ממקום תבורן מן החאציל, ולא בעינן שיהא כשפיכה מ"ם כמו בגל שנתלש, וכמ"ש בש"ך שם סק"כ, מ"מ כשבאים על ידיו הו"ל כמטביל באויר ולא עלתה לו, שהרי אין ידיו נחים על הארץ והמים באים במחובר לקרקע, כמו מטבילין בראש הגל והאדם עומד על הארץ או הכלים והמים באים עליהם על הארץ, אלא הו"ל כמטביל בכיפין שאעפ"י ששני ראשי הגל נוגעין בארץ לא עלתה לו טבילה. ועוד אני אומר שאף אם הניח ידיו על הארץ ושפך עליהם מן הברוא לא עלתה לו טבילה, משום דמטבילה בעינן שהיו מתכסים ידיו במים בבת אחת, והא ליחא גבי ברוא שהמים הבאים ממנה אינם מתכסים ידיו כב"א. ומכאן אתה למד שמ"ש המייד ס"ם ר"א ח"ל, מחט שמונח בצד המקוה מונענע כידו כמקוה כדי שיעשה גל במים ויעבור על המחט ועולה לו הטבילה ובלבד שלא יעקר הגל ממקומו אלא יחא מתובר למקוה עכ"ל. והיא משנה ערוכה בפ"ו דמקואות (מ"ז), והוסיף בה הרא"ש ובלבד שלא יעקר וכו', ופסקה הרמ"א בהג"ה שם בסג"ז עיין שם, היינו דוקא התם שהמחט או הכלי מונחים בארץ והמים עולים על גבם והם

מתכסים במים בב"א והוא פשוט וברור. אך לא ידעתי למה השמיט דין זה המחט שהוא משנה סתמית מרן בש"ע.

תבנא לדיננא שהנוטל ידיו מן הכרזא שכחאציל לא עלתה להם לא מתורת מבילה ולא מתורת נטילה, שאין נוטלין אלא מן הכלי, ואף אם הניח ידיו על הארץ והמים באים עליהם לא עלתה להם מבילה, לפי שאין הידים מתכסים במים בב"א. והגלע"ד כתבתי אנא זעירי רש"ל [רפאל שלמה לאניידו].

וכ"מ כס' קרבן אשה להר"א שמעא ז"ל סי' א' יעו"ש.

רבי משה יהיאל הלוי אפשטיין זצ"ל  
 אדמו"ר מאו"רוב

## מאמר קטורת - תעלומות לב\*

סוד הקטורת במשנתו המהורה של כ"ק הגה"ק אדמו"ר מאו"רוב זי"ע  
 בעל "אש דת" ו"באר משה"

### פתיחה

רבינו הק' זי"ע בספרו הק' "אש דת" ביאר בהרחבה את ענין הקטורת (ראה: חלק י' עמ' תקעז - תקצד בשם: מאמר "קטורת" וכן בספרו הק' "באר משה" פירשת כי חשא, עמ' תתפח - תתקו בשם: מאמר "מעלת הקטורת", וב"באר משה" דברים עמ' חט.). אמנם לפנינו רשימה שרשם כבי"ק אודות קטורת - תעלומות לב, והרי דברי תורה עניים במקום זה ועשירים במקום אחר, ואם כי נזכרו יסודות וחלקים מרשימה זו, אך עצם היסוד עליו בנויה הרשימה, שנראה חשוב ביותר בעיניו הטהורות, עד שכתב למסדר "יכודאי יעשה רושם למעלה לזכות ישראל וכל המרחות כדאי עבור זה", לא הודגש כראוי בכל המאמרים שכבר נדפסו, אי לזאת נעשה כאן מאמץ להוציא כלי למעשהו (כלשון קדשו דמרגלא במכתביו למסדר ספריו) בהדגשת ייחודה של הקטורת, באותה בחינה מקורית של תעלומות לב, ויה"ר שיעשו הדברים רושם למעלה לזכות ישראל המצירים ולהושע צריכים ויקויים בנו כל הסגולות של הקטורת, לרבות היותה מעשרת ברוחניות וגשמיות ויהיו נא הדברים לרצון לפני ארון כל ב"ה, ושפתותיו הק' של רבינו יהיו דובבות בקברו להמליץ טוב בעדינו, ולהשיפע לנו ולכל ישראל שפע ברכה והצלחה וכל טוב סלה.

### קטורת - רוח נשברה פנימיות הנשמה

אמרו ז"ל (שוחר טוב קמא) על הכתוב: תכון תפלתי קטורת לפניך (תהלים קמא, ב) כך אמר דוד, רבוני, כשהיה בית המקדש קיים, היינו מקטירים לפניך קטורת, עכשיו אין לנו לא מובח ולא כהן גדול, תקבל תפלתי ותקדע הרקיע ותכנס תפלתי, לכך נאמר: תכון תפלתי. הדברים תמוהים מאד, והרי עדיין לא נבנה בית המקדש בימיו של דוד, ומה זאת שאמר: כשהיה בית המקדש קיים, אך הרי מצינו (שם יח) כל מה שאמר דוד בספרו, כנגדו וכנגד כל ישראל, וכנגד כל העתים אמרו, והיינו כי תפלתו של דוד מכוונת לכל הדורות ולכל הזמנים, וכל זה משום שרוד הוא בבחינת כנסת ישראל (עי' זוה"ק ח"ג שב, ב) שרוד הוא עצמו כנסת ישראל), לפיכך ביקש והתפלל שאם יש צורך אפילו לקדוע את הרקיע לשם כך: תקבל תפלתי ותקדע הרקיע ותכנס תפלתי, ותראה שתפלתו היתה באותה חשיבות של הקטורת, כמו שאמרו ז"ל (שוחר טוב קה) על הכתוב: נכון לבי אלקים (תהלים קה, ב) אמר דוד אני אכין את לבי שתהא תפלתי כקטורת לפניך, שנאמר: תכון תפלתי קטורת לפניך, וכבר שיבתו חו"ל את הקטורת יותר מכל הקרבנות כמו שאמרו (זוה"ק ח"ב ריט, א) חביבא היא עובדא דקטורת, דהוא יקר וחביב קמי קוב"ה יתיר מכל פולחנין ורעותין ועוברין רעלמא, ואע"ג דצלוחתא איהי

\* נערך ע"י הרב שלום חיים פרוש שליט"א, התודה והברכה לכקש"ת אדמו"ר מאו"רוב שליט"א שמסר לנו מאמר זה הנדפס לראשונה מכת"ק זקנו הרה"ק מאו"רוב זיע"א.

מעליא מכולא, עוברא דקמורת הוא יקיר וחביב קמי קוב"ה וכו', צלותא אתקינז לה באתר דקרבינן דהוו עברי ישראל, וכל אינון קרבנין דהוו עבריין ישראל לאו אינון חשיבין כקמורת.

והנה ייחודה של הקמורת הוא בהיותה הכנעה פנימית בבחינת מסירות נפש, כדבריהם ז"ל (וזה"ק ח"ג נה, ב) על הכתוב: לריח שמנך טובים (שיר השירים א, ב) מאי ריח - ריח דקמורת דאידי דיקא ופנימאה מכולא. כלומר, בעוד שמטרת הקרבנות היא להכניע את לב האדם, כמו שאמרו ז"ל (שם רכז, ב) אבל קוב"ה לא נפיל אלא רעותא דלכא ותבירו דיליה, דהא הוא דכתיב: זבחי אלקים רוח נשברה לב נשבר ונרכה אלקים לא תבוה (תהלים נא, יט) ואיתא בתרגום על רוח נשברה: נפשא מיתברא, הרי הקמורת נעלית יותר בהיותה פנימיות הנשמה, ופנימאה מכולא, והיינו מסירות נפש ממש.

והוא שמצינו (וזה"ק ח"א קב, ב) שאחרי עקידת יצחק, אתבריר יצחק ואסתליק ברעותא קמי קוב"ה כריחא דקמורת בוסמין דקרבינן כהנייא תרין זמנין כיומא ואשתלים קרבנא, הרי שהעקידה היא בבחינת הקמורת, כי כאמור הקמורת אף היא מסירות נפש ממש.

ותראה שאמרו ז"ל (וזה"ק ח"ג יט, א) שהכהן הגדול נכנס לקודש הקדשים ביום הכפורים כנשמה ולא בנוף, והיינו בבחינת נפשא מיתברא - רוח נשברה, והרי זה בבחינת ריח כמו שאמרו (ברכות מג, ב) על הכתוב: כל הנשמה תהלל י-ה (סוף תהלים) איזהו דבר שהנשמה נהנית ממנו ואין הגוף ממנו, הרי זה הריח, והיינו כאמור שהנשמה משמעותה הכנעה מוחלטת בפנימיות, ולפיכך השוו את העקידה לריח הקמורת שהיא ההכנעה הפנימית בבחינת מסירות נפש בפועל, כאלו מקריב את עצמו.

וזו היא המשמעות של הכתוב: זבחי אלקים רוח נשברה ותרנומו נפשא מיתברא, שכאילו מקריב עצמו, כי הקמורת היא נפשא מיתברא, בעוד ששאר הקרבנות הם רק בבחינת לב נשבר, ועל כרחק שהקמורת יותר נעלית, ולכן ביקש דוד בתהלותיו: תכון תפלותי קמורת לפניך, שהתפלה תהיה בבחינת הקמורת שהיא יותר חשובה מכל הקרבנות.

### עבודת הכהן גדול ביום הכפורים, קמורת פנימיות הנשמה

ואת ועוד, הרי נאמר: כי בענן אראה על הכפורת (ויקרא מז, ב) ופירש"י ז"ל "ורבותינו דרשו לא יבא כי אם בענן הקמורת ביום הכפורים" וכוונתו לדבריהם ז"ל (יומא נג, א) שהפסוק מדבר על הקמורת, וזה שכהן גדול נכנס כנשמה ולא בנוף כאמור, והיינו שסגולת ריח הקמורת היא לבטל את הגוירות הרעות אפילו גור דין של מיתה חלילה כמו שאמרו בפירוש בווה"ק (ח"ב רית, ב. ריט, א. ושם ח"ג רכז, א) ובכוחה להעביר את הוזהמה מהעולם ולבטל את היצר הרע, ואפילו אמירת הקמורת בלבד מסוגלת לכך כדבריהם ז"ל (שם ח"א ק, ב).

והנה עומק הענין הוא כי גם כשחטא אדם הראשון בחטא עץ הדעת ונפגמו כל אבריו, לא נפגמה בחינה זו של הריח, כמו שכתב: ה"כני יששכר" (מאמרי חודש מרחשון מאמר א' סימן ב) שבכתוב נאמר: ותרא האשה כי טוב העץ למאכל וכי תאוה הוא לעינים ונתמד העץ להשכיל וגו' (בראשית ג, ו) כלומר, בעוד שנזכרו כל החושים לא נזכר חוש הריח כלל, והיינו שלא נפגם באותו חטא, ולפיכך סגולת ריח הקמורת לבטל המיתה שנגורה בעקבות החטא.

והוא שאמרו בווה"ק (ח"ג רכז, א) אתקרי קמורת דהא הוא דכתיב: ישימו קמורה באפך (דברים לג, י) ולית דבטיל מותנא בעלמא כקמורת, דאיהו קישורא דדינא ברחמי עם ריח

גיחות באף תרגום דקשר קטירו, ולהלן: מאן דיימא פמום הקטורת כתר תהלה לדוד במיל מותנא מביחא.

יתר על כן בחינת הריח היא הנקודה הפנימית, עליה נאמר: כי הוא יודע תעלומות לב (תהלים מ"ד, כב) שלא נפגמה לעולם, ועל ידה יהיה התיקון השלם, כמו שאמרו בזה"ק (ח"ב ע"ה, א) מלכא משיחא בריחא, כמה דאת אמר: והריחו ביראת ה' (ישעיה י"א, ג) כי מאחר שהריח לא נפגם, בהיותו בבחינת יחידה (כמו שיבואר) לפיכך זו היא מעלתו של מלך המשיח, שיתקן העולם לעתיד בבחינה זו של ריח.

### בחינת יחידה - תעלומות לב

בא וראה כי מצינו בדברייהו ז"ל (בראשית רבה י"ד, ט. דברים רבה ב, לז) שהנשמה יש לה חמשה שמות: נפש, רוח, נשמה, חיה, יחידה, ומבואר בכתבי הארז"ל (ספר הגלגולים פ"א ועוד) שהכוונה לחמש בחינות של הנשמה, והיינו כמו שמובא ב"עץ חיים" (היכל ז שער מב - דרושי אבי"ע פרק ב) "אור הכתר דאצילות נקרא שורש הנשמה ונקרא יחידה, ואור חכמה דאצילות נקרא נשמה לנשמה ונקרא חיה, ואור בינה דאצילות נקרא גופא ונקרא נשמה, ואור תפארת דאצילות נקרא לבוש ונקרא רוח, ואור מלכות דאצילות נקרא נפש ונקרא היכל".

למדים אנו כי בחינת יחידה שבנשמה היא בחינת כתר, והנה בדברינו אין הכוונה על הנשמה בדרגה העליונה של יחידה, כיון שבחינה זו ישיג רק המשיח (כמבואר בספר הגלגולים שם) אלא רק ניצוץ מבחינה נעלית זו שיש בכל נפש מישראל, וזו קרויה תעלומות לב, כמאמרם ז"ל (תיקוני זוהר ס"ח, ב) כתר עלאה שריא ברישא דכר נש דתמן מחשבה סתימאה (ולפני כן: כתר עליון וכו'), דעליה אתמר: נתיב לא ידעו עיט, איוב כ"ה, ז) והיינו כמו שאמרו (שם ע"ג, ב) נתיב קרמאה עליה אתמר: נתיב לא ידעו עיט ולא שזפתו עין איה וכו', בהאי נתיב לית לון ידיעה בה דאיהו סתירא מחיון דמרכבתא (אפילו מהחיות שבמרכבה ביחזקאל א, ה-י).

יתר על כן אמרו (זוהר תרש מד, ב) וכו' נש לתתא אית ליה מחשבה סתימאה דלית ידיע בה בר קוב"ה בלחודו, כלומר בחינה זו שהיא ניצוץ מבחינת יחידה, שורשה מבחינת כתר והיא נעלמת אפילו מהמלאכים העליונים ביותר - כולל חיות המרכבה - וגלויה היא אך ורק לפני הקב"ה: כי הוא יודע תעלומות לב, ולפיכך היא קרויה תעלומות לב.

כרם לבחינה זו זוכים ישראל מכת הדיבור של "אנכי" ששמעו מפי הגבורה, כמו שאמרו ז"ל בזה"ק (ח"ג ר"ג, ב) אנכי - מסמרא דכתר וכו', ואיהו נתיב לא ידעו עיט, הרי מפורש כאן ששורש בחינה זו של הנתיב לא ידעו עיט הוא אנכי מסמרא דכתר, והיינו כאמור שהנקודה הפנימית בישראל, שהיא המחשבה סתימאה הגלויה רק לפני הקב"ה, קשורה בדיבור "אנכי", אשר ממנו זכו ישראל לנקודה שאינה נפגמת לעולם, ועליה נאמר: נתיב לא ידעו עיט ולא שזפתו עין איה (איוב שם).

ונפלא מאוד מה שמובא שם בתרגום: שביל אילן חיי (עץ החיים) דלא חכמיה ס"מ וכו', ולא סקרתיה עינא דחזה, והיינו כאמור שנעלם מעיני הס"מ"א וכל המקטרגים מאז ומעולם, ולכן לא נפגם כלל, משום שאותה נקודה נסתרת ונעלמת.

וכך כותב הרמ"ק ז"ל בספרו "פרדס רמונים" (שער יב "שער הנתיבות" פרק ג) "הנתיב הא' נקרא מופלא וכו' לרוב העלמו" (ע"ש) והכוונה כמו שאמרו בזה"ק (ח"ג ס"א, ב) בההוא נתיב

דלא אתידע לעילא ותתא, כמה דאת אמר: נתיב לא ידעו עיב, והנה נתבאר שהוא בכחינת תעלומות לב.

וזה בפשטות ענין הקטורת וחשיבות מעלתה, בהיותה כנגד תעלומות לב, ולכן נכלל בין סממני הקטורת החלבנה כמאמרם ז"ל (כריתות ו, ב) כל תענית שאין בה מפושעי ישראל אינה תענית, שהרי חלבנה ריחה רע ומנאה הכתוב עם סממני הקטורת, והיינו כי גם מפושעי ישראל קיימת בחינה זו של תעלומות לב, אלא שאינם מעוררים אותה, אמנם מי שרוחו נשכרה, מתעוררת בקרבו הבחינה האמורה והשכרון רוח מגיע עד עומקי נשמתו בכחינת יחידה.

### וירח את ריח בוגדיו - בוגדיו

וכעת יאירו עינינו להבין מה שתרגם יונתן על הפסוק: ראה ריח בני כריח שדה אשר ברכו ה' (בראשית כז, כז) חמון ריחא דברי כריחא דקטורת בוסמניא דעתידא מתקרבא במור כי מקדשא וכו', ולמה דייקא ריח הקטורת, אמנם לפי האמור אודות ריח הקטורת שהוא בחינת תעלומות לב יתבאר הקשר.

כי מצינו (סנהדרין לו, א) על הכתוב וירח את ריח בוגדיו (בראשית שם) אל תקרי בוגדיו אלא בוגדיו והיינו שאפילו הבוגדים נותר בהם ניצוץ מאותה בחינה של תעלומות לב, בסוד ריח הקטורת שיש בה מקום אפילו לחלבנה, ונתעורר בהם הרעור תשובה הנובע מעומק נפש ישראל, שהרי יעקב אבינו הוא שורש נשמות ישראל כמו שכתב ה"מגלה עמוקות" (פרשת לך) וזה שהריח יצחק ביעקב את ריחו כריח הקטורת, והיינו ריח בוגדיו, שהתעוררו לשוב מכותה של בחינת תעלומות לב - ריח הקטורת.

ותראה מה שאמרו ז"ל (בראשית רבה סה, כב) בפסוק האמור: וירח את ריח בוגדיו ויברכהו, כגון יוסף משיחא ויקום איש צרורות (ועיי"ש העובדא הנוראה כיצד יוסף משיחא שהיה עוכר ישראל להכעיס, נתהפך ברגע אחד למסור נפשו במיתה משונה על קידוש השם, ואילו יקום איש צרורות שהיה תחילה מחלל שבת ולכסוף מסר נפשו למיתה פרוחה ממתו באויר וקדם לנן עדן לפני דודו יוסי בן יעזר איש צרירה). והרי זה נורא, אמנם התשובה היא שנתעורר בהם ריח הקטורת שהוא בחינת תעלומות לב הנקודה הפנימית, (כנ"ל מכריתות ו'), שאף הבוגדים מסוגלים להתעורר - כדוגמת החלבנה - ויכולים לשוב בתשובה ולהיות צדיקים נמורים כאמור.

הרי לפנינו סוד ריח הקטורת וענין הנקודה הפנימית שאינה נפגמת לעולם, בהיותה נובעת מבחינת אנכי שאין יכולת לפגום בו, כאמור: כי הוא יודע תעלומות לב, שהיא המחשבה סתימאה הנגלית רק לפנינו ית', בכחינת: יחידה - כתר כאמור.

## ילקוט יד החזקה (יג)

לאחרונה הגיע לידי המכון חידושי הגאון רבי מיכאל בכרך צ"ל על הרמב"ם הלכות שבת, כדי לפרסמם בילקוטינו, מאוסף "כנסת ישראל" להרבני המסואר ר' ישראל שטערן שליט"א - לונדון, תשואות חן חן לו. והננו מדפיסים רק את חלקם ממנו.

### המשך ספר זמנים

#### הלכות שבת

פ"ג ה"ד כיצד תבשיל שלא בישל כ"צ בו'. פי' אפי' בישל כמאכל ב"ד וכדעת הרי"ף שפסק לא כחנניה וכמ"ש הה"מ, ותמיה לי על מ"ש בהגהות דלא בישל כ"צ היינו שלא הגיע למב"ד, שהרי רבינו אסור אפי' מצטמק ויפה לו, ואפשר הדבין דרבינו סובר כהרו"ה דמחלק עיין בס' המאור וכו' המלחמות. (רבי מיכאל בכרך צ"ל מרבני פראג)

שם שהרי הסיה דעתו מזה התבשיל. כתב הכ"מ כשם הרמ"ך צ"ע האך הסיה דעתו שהרי ברעתו לאכלה בלילה, וחירין הר"ב ז"ל דקים להו לרבנן שכל שגרף הוא מסיה דעתו עכ"ל, ולע"ד דרבינו סובר דכל שמששה לצורך הלילה אסור אפי' גרף וקטום, ובסוגיא לא איירי רק בלשהותו לצורך מחר דבהא אי לא גרף וקטום אסור אע"ג דדעתו דלצורך מחר קבעי חיישי' דלמא מימלך עליה לאכול בלילה ויבא לחיתוי למהר בישוליה אבל כי גרף וקטום תו ליבא למיחש להכי שהרי הסיה דעתו ממנו לאכול היום, אבל אי דעתו באמת לצורך הלילה אסור אפי' גרף וקטום, ומהאי טעמא נמי התירו קדרה חייתא כיון שמסיה דעתו שרי אפי' בלא גרף וקטום, וכ"מ מדבריו בפירושו שכתב כירה שהסיקוה כו' נותנין עליה תבשיל ה"ל נותנין מע"ש וישאר בו עד למחרת עכ"ל הרי דמפרש דמתני' איירי בלצורך מחר וכן משמע קצת מדבריו לקמן גבי עססיות ותורמסין (אמנם הטור מתיר להדיא אפי' לצורך הלילה). (רבי מיכאל בכרך צ"ל)

שם ה"י וכל שאין מחזירין עליו אין סומכין לו בשבת. משמע דאף בכירה שאינה גרופה אסור לסמוך לו בשבת, וכ"כ הבי"ט רנ"ד, והא דמבעיא לן לסמוך מהו מבע"י איירי, וכ"מ מדבריו שכתב לעיל ומותר לסמוך לכירה מבערב, וכ"כ המג"א סי' רנ"ג סק"ד, וק' דהא בגמ' בעי למפשט הבעיין מבריייתא דשתי כירות המתאימות וקתני בסופא בהא אף מחזירין, ולשיטת רבינו ע"כ היינו בשבת ואע"ג דהוא סמיכה לשאינה גרופה ואפ"ה שרי בשבת, ואע"ג דדחיא לה בגמרא ואמרינן שאני התם דכיון דמדיליא שליט בה אורא היינו דלא מצית למיפשט הבעיין, אבל אחר דפשמין לה מבריייתא שני' נדחית האי שינויא, ותדע דאל"כ הו"ל לרבינו להלק כהכי בהדיא דהיכא דמדיליא מותר לסמוך אפי' בשבת, ואפשר דמ"ש וכל שאין מחזירין עליו כו' אתנור וכופח קאי, ור"ל דכל שאין בו דין חורה דהא אף בגרופה וקטום אסור אין סומכין לו בשבת, אבל בכירה שאינה גרופה אע"ג דהשתא אין מחזירין עליו, מ"מ יש בו דין חורה בגרופה סומכין לו אפי' בשבת ועליל דכתב מבערב לאו דוקא מבערב וצ"ע. (רבי מיכאל בכרך צ"ל)

שם כל שמותר לשהותו כו' אסור להחזירו למקומו ואין מחזירין לעולם אלא ע"ג כירה כו'. ויש לדקדק דבגמ' ר"פ כירה גרסינן א"ר הלבו אר"ח בר גוריא אמר רב לא שנו אלא על גבה

אבל תוכה אסור ומסקינן דאחורה קאי דלתוכה אסור להחזיר, ורבינו השמיטו אע"ג די"ל דמחא דכתב אלא ע"ג כירה כו' שמעינן דרוקא על גבה וכ"כ הרב"י ס' רנ"ג מ"מ דוחק הוא לכוון זה בדברי רבינו כיון דמימרא שלימה היא הו"ל לפרש הכי להדיא ולא למיטתם ולרמוז רמוזי, ועוד שהרי כתב כל שמותר לשהותו כו' אסור להחזירו למקומו, משמע למקומו שה' עומד מתחלה והוא תוכה דהא קדרה חייאת ומצממק ורע לו מותר לשהותו בכירה שאינה גרופה אפי' תוכה, ומשמע דוקא באינה גרופה אבל בגרופה שרי להחזיר אפי' תוכה אף שיש לדחות מ"מ גראין הדברים שרבינו השמיט למימרא דרב, ולכי מהסס לומר דרבינו סוכר דרב דא' לא שנו אלא ע"ג כו' לא ס"ל לחלק בין הניחה ע"ג קרקע או לא ובכ"ע מתיר ומש"ה בעי דוקא על גבו ור' תדאי דאוסר בהניחה ע"ג קרקע מתיר כלא הניחה אפי' תוכה, ובהניחה אפי' ע"ג אסור וכוותיה פסק רבינו וזה הוא שסיים דמשהניחה ע"ג קרקע אין מחזירין אפי' ע"ג כירה גרופה. (רבי מיכאל בכרך זצ"ל)

שם ה"ב לא ימלא כו' ואם עבר ושהה אסורין כו' וק[שה] למה כתב ואם עבר ושהה דמשמע במויד הא אפי' שזג אסור כדלעיל דין מ', בשלמא אברייתא לא קשיא די"ל דקודם גורה נשנית, אבל על רבינו קשה, וצ"ל הא דכתב דבשכח אסורין עד מוצאי שבת מיהא כמ"ש מותרין מיד וא"צ להמתין בכדי שיעשו דתו ליכא למיגור דישעה כמויד ויאמר שוכח אני דאין מרויח בזה כיון דאסרינן ליה בשבת, ובמויד דוקא בעי[נן] שימתין במ"ש בכדי שיעשו, ומש"ה נקט הכא עבר ושהה כשביל הא דסיים וימתין בכדי שיעשו כנ"ל. (רבי מיכאל בכרך זצ"ל)

פ"ה ה"טז לפיכך שמש שאינו קבוע כו'. עיי' מ"ש מרן הכ"מ דגיר' רבינו היה ואכע"א הא והא בשמש קבוע (והוא כנ"י רש"י ז"ל), ול"ק הא בדמשחא הא בדנפמא ואיבעיא להו שמש קבוע (הוא כנ"י הרי"ף) בדמשחא מאי כלומר הא דאסרינן לשמש קבוע בדמשחא דוקא להורות כן אבל אי עביד אין מוחין בידו, או דלמא אסור ומוחין בידו. והה"מ כתב דמבעיא לן אי הלכתא כלישנא קמא או כל"ב יעו"ש. והרואה יראה כמה גדול הדחוק דנימא דרבינו תפס בגירסת שניהם, ועוד לפי פ' הכ"מ ע"כ הא דמשני בל"ק הא כשמש קבוע כו' היינו דשמש קבוע קיל מאינו קבוע, וכוודאי לתירוץ ראשון מוקמינן לתרווייהו בדמשחא ובשמש קבוע, דא"ל דמוקמינן להו בדנפמא דלא אסיק אדעתיה בדנפמא קילא, ועוד דא"כ בפשיטות הו"ל לאוקמי הא בדמשחא הא בדנפמא כשנויא בתרא א"ו דמוקי לה בדמשחא, והאיך אמרינן ואכ"א הא והא כשמש קבוע כו' ואינו קבוע אפי' בדנפמא אסור ופליגי הני תרי לישנא בסברות הפוכות, ועוד לדבריו דמבעיא לן הא דמשני בדמשחא אסור אי הלכה ומוחין בידו או הלכה שאין מורין לו אבל אין מוחין בידו, ולישנא דנמרא לא משמע הכי דאמרינן רב אמר הלכה ואין מורין כן ור"י בר אבא אמר הלכה ומורין כן, הרי דלתרווייהו הלכה הוא ולא פליגי אלא אי מורין כן, ולפי"ה הכ"מ איפכא הו"ל למימר דלתרווייהו מורין לאיסור ופליגי בהלכה אי מוחין בידו אם לאו, ואם נפרש דרב אמר הלכה ואין מורין כן ר"ל הלכה דאם בא לימלך אסרינן ליה, ואין מורין דהיינו אי עביד כלא המלכה אין מוחין בידו, ור"י ב"א דאמר מורין כן היינו דמוחין בידו, גם זה לא יתכן דהא מיייתי שם עובדא דשמעיה דרב ירמיה ב"א קא בדיק ואמר רב אסי לדביתהו שבקיה כרכיה ס"ל, הרי דר"י ב"א מתיר ומורין כן היינו להקל, גם מ"ש הה"מ דמבעיא לן האיך קיימ"ל גראה בעיני דוחק דהכי הו"ל למימר איבעיא להו הלכתא מאי, ונראה בעיני דגירסת רבינו הוא בגירסת הרי"ף מ"ש ומפרש הא כשמש קבוע מותר הא כשמש שאינו קבוע דאסור מפני שאין מכירן, ואכ"א הא והא כשמש שאינו קבוע הא בדמשחא כו' ה"ל דאפי' אינו קבוע שרי בדנפמא דאורו רב, משמע דלליק אינו קבוע אסור אפי' בדנפמא,

פסק רבינו כלישנא קמא לחומרא, ואיבעיא להו שמש קבוע ברמשחא מאי, וכלומר אע"ג דגביה אין לחוש שמא יטה משום שהוא בקי בהן, מ"מ נחוש שמא יסתפק ממנו וכהא פליגי ולכ"ע שרי ול"פ אלא אי מורין לו היתר לכתחלה, ופסק רבינו כרב דאין מורין כן, ולכל תרי לישנא שרי בשמש קבוע בכ"ע ול"פ רק באינו קבוע, ובתר הכי מיבעיא לן אי חיישינן לשמא יסתפק א"ל, ומעתה עלו דברי רבינו כהוגן ואין בהם גמגום, גם מ"ש הכ"מ דברמשחא לא חיישינן לשמא יטה לא הבנתו דבריו דברוכתא טובא מצינו בש"ס שמא יטה בשמן זית, ומדברי רבינו אין הכרח לדבריו דה"ק דשמש שאינו קבוע אסור בכ"ע מפני שאינו בקי וחיישינן שמא יטה, ובקבוע דליכא למחש לשמא יטה לפי שהוא בקי וא"צ עיון רב והוה כראשי פרקים דחון רואה אפ"ה אין מורין להקל משום שמא יסתפק ממנו, ומעמא דגור הכא שמא יסתפק ממנו מפני שבעניני אכילה הוא עוסק שכיח דיצטרך לו שמן כנ"ל ודו"ק. (רבי מיכאל בכרך זצ"ל)

פ"ה ה"ט מותר להשאיל ולהשכיר ב"ל. פ"ק רשבת דף י"ט גרסין ת"ר לא ישכיר אדם כליו לנכרי בע"ש וכו' וה' מותר כיוצא בו אין משלחין אגרת ביד נכרי בע"ש וכו' וה' מותר, והר"ף השמיט ברייתא זו, וכתב הרא"ש והר"ן משום דס"ל דההיא ב"ש היא דאית ליה שביבת כלים ואינה הלכה אלא ככ"ה, והקשו עליה דא"כ אפ"י כד' וה' אסור משום ש"כ, ופירשו ז"ל דכ"ה היא ובע"ש אסור אפ"י השכירו בהבלעה לחדש או שבוע משום דמיהו כנוטל שכר שבת, וכ"ה דעת הראב"ד וכ"כ תוס' וכפ"י רש"י, ודעת רבינו הוא כהר"ף, וה"ה כתב ליישב הא דשרי כד' וה' לכ"ש משום דאין אנו מזהרין אלא על מלאכתנו, וכ"כ הרא"ש בשם י"א ודחה פ"י זה, ובאמת לא ידעתי מנ"ל הכי דרוקא מלאכתנו אסור אם נעשה בכלינו דמה לי מלאכת ישראל או נכרי דהא עכ"פ הכלי אינו שובת, והא נפקא ליה לכ"ש שביבת כלים מדכתיב למען יגוה שורך וגו' וסמך ליה ובכל אשר אמרתי אליכם תשמרו לזכות ש"כ בשביבת בהמה כדאיתא בנב"מ וכמו דשביבת בהמה אסור אפ"י במלאכת נכרי הה"ג ש"כ, ואשר ראיתי ליישב קושית הפוסקים אהר"ף ורבינו, דבאמת ס"ל דברייתא ב"ש היא ולא ממעם שביבת כלים אסור בע"ש ד"ל דאיירי בכלים דלאו בני מלאכה גינהו וכמ"ש תוס' ומשום דמיהלף בשלוהו וכמו דאמרו ב"ש מכירה ושאלה הנוכרים שם כברייתא הקודם לזו אא"כ ככדי שיגיע לביתו, ה"ה הכא בשכירות וברייתא זו קמ"ל דבד' וה' שרי אפ"י ליכא בכדי שיגיע לביתו קודם שבת שהוא דר רחוק ממנו דלא חייש למיהלף בשלוהו רק בע"ש ואיירי כל הברייתא דליכא שהות כ"כ וקמ"ל דבע"ש דוקא אסור וכו' וה' שרי, וזה לא הוה שמעינן מברייתא דלעיל מיניה, וא"כ ליתן דפסקינן כר"ע אליבא דב"ה דבכרי שייצא מפתח ביתו סני מש"ה השמטוה הר"ף, וכוותיה פסק רבינו ז"ל, ומה שהקשה הרא"ש דהו"ל למימר הא מני ב"ש היא ולא למיקבע בש"ס בסתם, אומר אני דהנאונים ז"ל לא חשו לזה לפרש דאיתא כב"ה ומשום דמיהו דמלאכה שעושה בשבת בשלוהו, דא"כ לא הו"ל לב"ה להתיר בערות לעכרן בע"ש ואפ"י בקצין, ואע"ג דכבר כתב הרא"ש בשם ר"י ליישב זה דבשכירות כיון שיש לישראל ריוח במה שעושה בשבת אסור, ס"ל כיון דבהבלעה הוא אין לנו לאסור ולחדש גזירות מרעתנו כנ"ל לדעתם ז"ל אך אין להקל בשום צד נגד דעת רוב הפוסקים וכמ"ש הרמ"א סי' רמ"ד.

וסיפא דברייתא דתני אין משלחין אגרת בע"ש ס"ל דאינה הלכתא, משום דבתר הכי שם נגמ' מסקינן דבלא קצין אסור עד כדי שיגיע לבית הסמוך לחומה אי איכא כי דואר במתא ואם לאו אין משלחין כלל וכמ"ש לקמן בסמוך, וא"כ הא דתנא כהאי ברייתא דבד' וה' שרי היכא איירי אי איכא כ"ד אפ"י בע"ש שרי ואי ליכא ב"ד אפ"י ברביעי וכה' אסור, אע"כ דההיא ב"ש היא דאוסר אפ"י בקצין כמו מכירה, ותנא דרוקא בע"ש ומשום דמיהלף בשלוהו וקמ"ל

דאינו אוסר אלא בע"ש אבל כד' וה' שרי וכדלעיל נבי שכירות כלים, ואנן פסקינן דבקצץ שרי אפי' בע"ש כבה"ש מש"ה השמיטוה וכ"ה דעת רבינו ז"ל, ושימות החולקים הוא דבאגרת שרי כד' וה' אפי' לא קצץ וכמ"ש הרא"ש וה"ה בסמוך. (רבי מיכאל בכרך זצ"ל)

שם ה"ז המשתתף עם הנכרי במלאכת כו'. כתב הה"מ מדלא הזכיר רבינו ואם באו לחשבון כדאימא בברייתא משמע דמפרש כפי' רש"י דואם באו לחשבון לא קאי אוואם התנו מתחלה אלא דלא התנו ועשה בסתם בשבת ולקח חלקו מעצמו ואח"כ באו לחשבון אסור ד[הוה] נכרי שלוחו של ישראל, ולע"ד דברי רבינו מוכיחין ד... כרש"י מרכתב אם התנו בתחלה שיהיה שכר השבת לגוי אם מעט אם הרבה כו' משמע דוקא כבה"ג אבל בלא"ה וכלומר דבאו לחשבון אסור, וכבר הרגיש בזה הרב במג"א ז"ל דדעת רבינו כהראב"ד עיי"ש בס' רמ"ה סק"ג, ועיין בהר"ן ספ"ק דע"א. (רבי מיכאל בכרך זצ"ל)

שם ה"ט לא יתן ארם בע"ש כו' יראה כמי שהלוחו לנכרי כו'. ובסמ"ג ובס' התרומה כתבו לפי שהרואה סבור שישאל צוה לנכרי להוציאו חוץ לבית לר"ה ולא ידעו דלצורך עצמו הוציאו הכיאים הב", ונראה דרבינו לא כתב מעם זה מהא דתנן פשט העני את ידו לפניו כו' העני חייב ובה"ב פטור ואמרינן בגמ' דפטור ומותר לכתחלה, והו"ל לן למיחש נמי דבע"ה צוה להוציאו רמ"ש ישראל מנכר, ועיין בהג"ה מרדכי פ"ק דשבת סי' תנ"ד שכתב לתרץ דהתם ביחוד לו מקום איירי, וכ"מ במרדכי שם בשם ראב"ה והר"מ אוסר אפי' ביחוד לו מקום מפ"ק דפסחים, ועיין בחי' אנשי שם פ"ק דשבת, ועיין בש"ע סי' רנ"ב, ורבינו נראה דמש"ה כתב הטעם שיחדשוהו שמכר לו בשבת דבעני ליכא למיחש בהכי. (רבי מיכאל בכרך זצ"ל)

פ"ח ה"ג-ד. וכן הזורע זרעים או הנוטע אילנות או המכריז אילנות או המרכיב או הוזמר\* כל אלו אב אחד הן מאבות מלאכות וכו'. וכן אחד הקוצר תבואה או קטנית או הנוצר\* ענבים וכו'. נ"ב וקשה שכאן כתב שומרי[ה] וכצירה הן אבות וכפ"א מ[ה]ן שמיטה כתב שהן תולדות, [ועיין] בשו"ת מהר"ר בצלאל סי' ל"ח שמיישב אותם.<sup>1</sup> (לאחד קדוש מדבר כ"י איטליאני)

שם ה"ה כ"מ ד"ה כיצד המחמד את הירק וכו' כתב הרמ"ך ה"ל לפרש דוקא ירק שאינו נאכל חי אבל ירק הנאכל חי כגון שום וכיוצא בו מותר לחתכו כמו הפת כי היכי דלא תיקשי ליה י"ה שמוחר בקניבת ירק וצ"ע עד כאן לשונו\*. נ"ב כתב ע"ז הר"ב שו"ת מקום שמואל סי' ק"ג דף כ"ט ל"ד ו"ל ולא ידעתי כאן מה מקום עיון דהרי הרמב"ם [ג]שמר מזה וכתב בלשונו [ה]צוה ירק מעט לכשלו וכו' ולא כתב סתם מחמד [א]ת הירק מעט אלא להראות [דא] ירק חי דוקא קאי ומשו"ה [קא]מר ונקט לכשלו וכו' [ל]הראות דאינו נאכל [כ]מות שהוא קאי והוא פשוט. (לא' ק"מ כ"י איטליאני)

פ"ח ה"ב וכן השורה חישין ושעורין וכיוצא בהן במים הרי זה תולדת זורע\* וחייב בכל שהוא. נ"ב. מעט הוא לדעת רבינו דהוי כמו [ז]רע פשתן שצומח במים כמ"ש [ר]ש"י בזכחים דף נ"ד ע"ב אבל קשה [דה]תם משמע דוקא פשתן ולא [חמים ושעורים] וצל"ע. אח"כ ראיתי

1 עיי"ש שהאריך ליישב הדבר, דבשבת האבות הם אשר היו במשכן, ומעין אבות הן הדומין לאב בדמיון גמור אלא שהלוקה ממנה באיכות הפעולה או באיכות הנפעל כמין הקוצר והנוצר שהם בדמיון גמור וכו', והתולדות הם הדומין לאב במקצת. וכ"ז לגבי שבת דוקא תלוי במאי דהיה במשכן, אבל בשאר דברים תלוי במאי דכתיב, ועיי"ש בסוף התשובה מש"כ לגבי בצירה. ועיין בשו"ת אבני נזר א"ת סי' ס"ה דכ"כ עפ"י דברי רש"י בריש כלל גדול דאב דשביעית מה שכתוב בקרא ותולדה היינו הך דלא כתיבא אף שדומה לו ממש, משא"כ לגבי שבת כיון שדומה לו ממש חשוב כיוצא בו במשכן.

[במגן אב] רהם סי' של"ו דהקשה כה"ג ע"ש<sup>2</sup>, [אח"כ מצאתי במהריט"ץ סי' ס"ט שהקשה קושיא זאת [וכתב ו"ל ובאמת קושיא זו מרפסא אינרי ומשו"ה לא כתב הטור דין זה ולא שאר גדולי המורים והדרב"צ ע"ע, והתימה על מהריק"א ו"ל שמראה מקום הוא לנו ומשם איפכא מוכח ע"כ. (לא: ק"מ כ"י איטליאני)

שם ה"ג והבורד\* פסולת מתוך האוכל ואפי' בידו אחת חייב. נ"ב עיין במהריט"ץ סי' ר"ג שמ[תיר] להסיר את הזבוב וכיוצא [אם] נפל כמשקה משום שא[ינ]ן] ברירה כלח ע"ש<sup>3</sup>. (לא: ק"מ כ"י איטליאני)

שם ה"ד אבל מסננין יין שאין בו שמרים או מים צלולין בסודרין\* ובכפיפה מצרית כדי שיהא צלול ביותר. נ"ב עיין במהריט"ץ סי' ג"ז.<sup>4</sup> (לא: ק"מ כ"י איטליאני)

שם ה"ט הלש בנרונרת חייב המגבל את העפר כו'. משמע דפסק כר' יוסי ב"י בכר"י דף י"ח א' נותן את הקמח וא' נותן את המים האחרון חייב דברי רבי ר"י אומר אינו חייב עד שיגבל, ואע"ג דסתם מתני' דפ"ק דשבת אתי' כרבי דאמרי' מאן תנא נתנית מים לדיו זו היא שרייתא א' רב יוסף רבי היא עיי' בסמוך דלק"מ. (רבי מיכאל בכרך זצ"ל)

שם ואין גיבול באמר. משמע מדבריו דאפי' אם ניכל האפר אינו חייב, ובהשגות א"א כמדומה לי שטעה כו' ובנתנית מים לכד חייב עכ"ל, והה"מ כתב דהא דאמר אב"י דלמא ע"ב לא קאמר ר"י אלא קמח דבר גיבול אבל דיו דלאו בר גיבול נתנית מים זו היא גיבולו, אידחייא לה כפ' מי שהחשיך גבי מורסן דלאו בר גיבול ואפ"ה אמר ר' יוסי ב"י נותנין מים ע"ג מורסן בשבת עיי"ש. ולי צ"ע דא"כ ה"ל לאתווי הק' דמורסן בפ"ק לדחות דברי אב"י דהא משמע שם דדברי אב"י אינם דחויים דהא דמיייתי מההיא דאפר אמרינן שם דמאי אפר עפר ועיי"ש. והתוס' הרגישו כזה וחילקו בין מורסן לדיו ואפר דמורסן בר גיבול הוא נגד דיו, ורבינו דלא ס"ל כתוס' כזה קשיא לן לדיריה קושיית תוס', והלח"ם כתב ליישב עפ"י מ"ש הה"מ לקמן בפ"ט דהסוגיא דפ"ק לאו בגיבול איירי אלא בצביעה, וכבר כתב הה"מ גופיה שהוא דוחק, ואיך נתפוש פ"י זה ליישב כזה קושיית הראב"ד. ולענ"ד נראה ליישב בהקדם מה שיש לדקדק שם בסוגיא דפ"ק דפליגי רבה ורב יוסף במעמא דב"ש דאוסר דיו וסמנים לשרות ע"ש עם

2 עיי' שתיריך בדפשתן חייב תיכף כשנתנו במים משום לש אבל בחטים ושעורים אינו חייב אלא בשורה זמן ארוך כמו חצי יום, ולהכי נקט השורה וכו', אך נשאר בצ"ע מג"ל להרמב"ם דין זה, דהרי הגמ' בוכתים מירי רק בפשתן.

3 הרבה נכתב בנדון זה, ויסוד הדברים הובא בכאר היטב ס"ק ב' וברכי יוסף שם בנדון להוציא זבוב מן הכוס, דמהרי"י אבואלעפיא התיר מטעם כיון דהוה בשעת שחיה ממש, ומהריט"ץ חלק על חידושו של מהרי"א והתיר מטעמו זה כיון דאין ברירה בלח, ויעויין במשנ"ב סעיף ט"ו בבה"ל שהביא דבריו, וכתב דמשמעות כל האחרונים דלא כמהריט"ץ, וסביר דאף בלח יש ברירה, אך דעת הבית מאיר כוחותי, וכוננת הבה"ל הוא, דברי ה"ט"ז שם בסעיף ט"ז שכתב דאם נפל זבוב בכוס אין להוציאו רק בהוספת מעט מים, והעתיקו דבריו רוב האחרונים, ואילו לדברי מהריט"ץ מותר להוציאו כיון דאין ברירה בלח, וראה עוד בספר שמירת שבת כהלכתה פי"ג הערה לז-מ, דברי הפוסקים בנדון הוצאת זבוב ממשקה.

4 תרי"ד שהקשה על שיטת הרמב"ם דס"ל דאסור לסנן כלל במסנתת, ולא התיר רק בסודרין וצלולין, והקשה דבסוגיא בפרק תולין דף קלט: מכואר דצלולין מותר אף במסנתת, ובסודרין מותר אף עכורין קצת יעושי"ד. וכאמת נחלקו כזה הפוסקים, ובשו"ע סי' שיי"ט סעיף ט' הובאו ב' הדעות, דעה ראשונה דמותר אף במשמרת בצלולין, ובסודרין מותר אף עכורין, ודעה שניה דעת הרמב"ם והכרעת האחרונים כדעה ראשונה דצלולין מותר אף במשמרת, אך לגבי עכורין בסודרין נכון לחוש לדעת הרמב"ם להחמיר כזה, יעויין במשנ"ב שם ס"ק מא מב.

חשיכה וכן כל הנך דמתני' ררבה סבר מעמא דב"ש משום גזרה דלמא אתי למיעבד בשבת וכו"ה לית להו גזרה, ור"י סבר מעמא דב"ש משום שביתת כלים, וכדף י"ט שם אמרינן אהא דקתני ושויין שמוענין קורות בית הכר כו' מ"ש בכלהו דגזרו ב"ש ובקורות בית הכר לא גזרו ומשני הני דאי עביד להו בשבת חייב חטאת גזרו ב"ש ובקורות ב"ה דאי עביד ליה בשבת לא מיחייב לא גזרו. ויש לדקדק לר"י דאמר מעמא דב"ש משום ש"כ למה ליה לאוקמי מתני' כרבי הא אפי' למ"ד לאו זו היא שרייתן שפיר אוסר ב"ש משום ש"כ, דהא ודאי מעמא דש"כ שייכא אפי' בדבר דליכא חיוב חטאת, וכן מוכח שם בתוס' ד"ה ולימא מר כו' שהקשו אר' יוסף דאמר משום ש"כ למה לא אסרו ב"ש קורות בית הכר עיי"ש, ומאי קושיא הא בקורות ב"ה ליכא חיוב חטאת כדאמרין להדיא בנגמ' שהבאתי, ועכ"ל דסבירא להו דאפי' בכה"ג איכא משום ש"כ, וא"כ שפיר אוסר ב"ש בדיו אע"ג דנתינת מים לדיו לאו זו היא שרייתן. ועוד יש לדקדק דלמאי דמוקי לה ר"י כרבי קשיא תרי סתמי אהדרי דבפ"ק סתם לן כרבי וכפ' מי שהחשיך תנן גזרות מים ע"ג מורסן ומוקמינן לה כרבי יוסי. ונראה דחרא באידך מיתרצא, דהא דאמר ר"י רבי היא לאו דקושמא הוא דרבי היא, אלא דאתא לאוכוחי דע"כ מעמא דמתני' לאו משום גזרה היא, משום דא"כ ע"כ דס"ל לתנא דנתינת מים לדיו זו היא שרייתן דאל"כ ליכא חיוב חטאת ולא גזרו, וא"כ ע"כ דרבי היא וקשיין מתני' אהדרי אע"כ דלאו משום גזרה הוא דאסרי ב"ש אלא משום ש"כ, ואכ"י קאמר דלמא לע"א.. משום גזרה ור' יוסי היא דבמיד דלאו בר גיבול מורה ר"י דנתינת מים זו היא גיבולו, והא דמורסן דמותר בנתינת מים היינו משום דבר גיבול הוא ספי מדיו ואפר כמ"ש תוס' שם, ולפ"ז ע"כ דמידי דלאו בר גיבול חמיר דבנתינת מים לתוד חייב דאל"כ מ"ט אסרי ב"ש בע"ש, אמנם לדעת רב יוסף דמעמא דב"ש הוא משום ש"כ, לא מוכח הכי אלא דמידי דלאו בר גיבול ליכא ביה כלל גיבול דאפי' אם גיבולו פטור ומעמא דמסתבר הוא, ורבינו פסק כרב יוסף כמ"ש הרב"י בא"ח סי' רנ"ב וכ"כ עוד שם דב"כ הריב"ש, וא"כ שפיר פסק דבאפר ליכא גיבול כלל וכן במורסן כסתמא דפ' מי שהחשיך, ולא קשה מסוגיא דפ"ק דהתם אכ"י קאמר למאן דאמר מעמא דב"ש משום גזרה הוא, ורבינו הא לא פסק כההוא מ"ד, והא דקתני במתני' במורסן דאסור לגבלן, איסורא דרבנן הוא דאיכא.

ומה שהקשה הרב לח"ס ממ"ש רבינו לעיל רפ"ג דשורין דיו וסמנים עם חשיכה ומשמע דבשבת אסור, ותירץ דמעמיה הוא משום צובע ולא משום גיבול וכמ"ש רבינו לקמן בפ"ט אלא שתלה הדבר בדברי הה"מ שם, וכבר הבאתי דבריו שהוא בעצמו כתב שהוא דוחק, ונראה ליישב דהא דחייב משום צובע היינו דוקא אם נתכוון בנתינת דיו למים שישחירו, אבל אם נתכוון לשרות הדיו ולא שיושחרו המים אע"ג דעכ"פ ישחירו והוי פסיק רישא, מיהת מלאכה שא"צ לגופה היא ותליא בפלוגתא דר"י ור"ש, וא"כ י"ל דהש"ס דנקט נתינת מים לדיו זו היא שרייתן לאו משום צובע קאמר וכדעת הה"מ, אלא משום גיבול כפשטא, משום דניחא ליה להש"ס לאוקמי ככ"ע אפי' כר"ש דלא מיחייב אצביעה דהוי מלאכה שא"צ לגופה, ומתני' סתמא קתני ואירי אף בלא מתכוון רק לשרייה, אמנם רבינו פסק למעלה בפ"ק דמלאכה שאצ"ל חייב וכר"י שפיר כתב לעיל דדוקא עם חשיכה מותר אבל בשבת אסור משום צביעה ודוק. (רבי מיכאל בכרך זצ"ל)

פ"ט ה"ג וכן המבשל\* בחמי סבריה וכיוצא בהם פטור. נ"ב [ד"ן] המעשן עיין בירושלמי [פרק] הנזדר מן המבושל [הלכ"ה] א' בעיא דלא אפשרטא [ע"ז] פ' כלל גדול בירושלמי [הלכה

י"ד שאמרו שם השולק [והמ] עשן כו' כולהו משום [מ]כשל<sup>5</sup> עי"ש, ועיין מ"ש [אצ]לינו בגליון מ"ד סי' קי"ג [דף] ק"ד ע"ב. (רבי אליהו ישראל וזה"ה מרבני רודוס ונא אמון)

שם ה"ז הנוזו צמר או שער בין מן הכהמה בין מן החיה בין מן החי בין מן המת אפילו מן השלח\* שלהן חייב. נ"ב פ' מן העור. וכו' וכמה רוחב היסמ\* וכו'. נ"ב עיין במתנות כהונה בפ' קרח דף רמ"א.<sup>6</sup> (לא' קי"מ כ"י איטליאני)

שם מגיד משנה ד"ה המוזה את הצמר מן החי פטור שאין דרך וכו' שם אמר ר' יוחנן המוזה צמר מע"ג בהמה חייב ג' המאות וכו' רב כהנא אמר אין דרך מויה בכך וכו' ע"כ. נ"ב ומקשה ע"ז שם בגמ' ולא והתניא מו כעזים אלמא מויה על גבי כהמה שמה מויה חכמה יתירה שאני, ורש"י [פ"י] שם ו"ל אבל להדיוט אין דרכן בכך והוי כלאחר יד.<sup>7</sup> (לא' קי"מ כ"י איטליאני)

שם ה"ז העושה שני בתי\* נירין חייב. נ"ב עיין בפ' כלל גדול דף ע"ד ע"ב בפ"י [י] רש"י על מאן דעבר חלתא דהיי[נו] כוורת של קנים חייב י"א חמאות.<sup>8</sup> (לא' קי"מ כ"י איטליאני)

פ"י ה"ג ואם היה חבל גרדי\* שמותר לסלמלו חרי זה מביא וכו'. נ"ב אורנ.<sup>9</sup> (לא' קי"מ כ"י איטליאני)

פ"א ה"ה ואחד המעבד ואחד המולח שהמליחה מין עיבוד הוא ואין עיבוד באוכלין\*. נ"ב וכתב הר"ב כ"ה בס"א שכ"א משם שלמי הגיבורים דאע"ג דאין עיבוד באוכלין מיהא איסורא איכא.<sup>10</sup> (לא' קי"מ כ"י איטליאני)

שם ה"ז מגיד משנה ד"ה הנוטל קיסם של עץ מלגניו וקטמו וכו' והנה כל הסוגיא הזאת מתמתת\* אצלי על דברי רבינו שכתב חייב וכו'. נ"ב עיין בס' קול כן לוי דף י"ז.<sup>11</sup> (לא' קי"מ כ"י איטליאני)

5 בספרו ארעא דישראל מערכת המ' אות כ"ה, מעושן. איתא בירושלמי בפ' הנודר מן המבושל מעושן הוי כמבושל או לא לענין מעשר וכן לבשולי גוים, ופסקו הפוסקים לענין בשולי גוים דלא הוי כמבושל, כמבואר בס' קי"ג, ונראין הדברים משום דהוי ספיקא דרבנן, אך מרן ז"ל כתב דאמרו בירושלמי בהדיא דאין בו משום בשולי גוים, והרמב"ם ז"ל בפ"ה מה' מעשר כתב דהוי ספק והוא פלאי דלמה יגרע מבשולי גוים דהוה מדרבנן ופסק בספ"י מה' מאכלות אסורות שאין בו משום בשולי גוים והא נמי מדרבנן הוא הקביעות עי"ש, וכן ציינו בספרו כסא אליהו סי' פ"ו סעיף ה'.

6 פ' י"ח אות כ"ב בתו"ד, ושם במדרש מתבאר דמלא היסט מתפרש שם "רוחב הפנים והפרצוף", וכעין מה שמתפרש בכ"מ רוחב שבין האצבע לאמה, אכן עי"ש עוד בפ"י מהר"ו שפ"י אף לדברי המדרש דהיינו כמלא רוחב הכהבד בין האצבע לאמה.

7 אולי כוונתו להעיר ולתמוה על הרמב"ם דהר"ל לחלק בין הדיוט דפטור לדלידיה הוה כלאחר יד, אבל חכם ואומן חייב, וצ"ח על שלא נתבאר כן בדברי הפוסקים וצ"ע.

8 אולי כוונתו, דכאן במ"מ ביאר והביא פירש"י שנתן שני חוטין של שתי כבירה אחת יעו"ש, אכן שם ברש"י בשבת דף ע"ד ע"ב פירש"י ח"ל אורג אחת למעלה ואחת למטה כדי להעמידו הרי עושה שתי בחי נירין עכ"ל.

9 דכלי אורג אינם אלא מוקצים משום דמלאכתן לאיסור כמבואר ברש"י פכ"ו יעו"ש, ולכן אף חבל גרדי אינו מוקצה, [יעו"ש] בבבאור הגר"א כאן מהדורת פרנקל, דלדעת חבל גרדי יותר מסתבר לאסור משום מוקצה מכלי אורג, ולפ"ד לא נלמד דין חבל גרדי מכלי אורג].

10 היינו הכנה"ג ר"ס שכ"ה הביא דברי השלטי גבורים ר"פ שמונה שרצים אות ו', ויעו"ש שהעלה לדעת הרמב"ם האיסור לעשות מי מלח מרוכין הוא משום דמתווי כמבשל, ולא משום עיבוד, [דאין עיבוד באוכלין], ויש מפרשים משום עיבוד, ואף דאין עיבוד באוכלים אבל איסורא מיהא איכא, וראה עוד במעשה רוקח על הרמב"ם פכ"ב ה"ז מה שביאר בדעת הרמב"ם, ובמג"א סי' שכ"א סק"ו, ובדברי הפוסקים שנחלקו בדין איסור עשיית מי מלח, אם אסור רק ליום אחד, או אף מסעודה לסעודה וכו'.

11 להג"מ רבי רפאל הלוי וזה"ה קושטא תפ"ו, ויסודי דבריו, דמבואר מדברי הה"מ דבאמת אפשר ליישב דברי הרמב"ם בדרך דחוק, ושד"ס טובא כמנגיית הגמרא ופוסקים לבאר דרכו של הרמב"ם ואכמ"ל בדבריו, יעו"ש.

שם ה"א והמתכוין לכתוב ח"ת וכתב שני זיינין וכן כל כיוצא בזה בשאר אותיות וכו' חייב\*. נ"ב צ"ל פטור.<sup>12</sup> (לא' ק"מ כ"י איטליאני)

פ"ב ה"ט אבל אם עקר ולא הניח או הניח\* ולא עקר או שהוציא פחות מכשיעור פטור. נ"ב דהיינו שפשט את ידו לפניו ונתן כע"ה לחובה והוציא או להפך. (לא' ק"מ כ"י איטליאני) פ"ד ה"ד או יז היא כרמלית תל שיש בו ארבעה על ארבעה או יתר על כן ונבחו משלשה ועד עשרה\* שהכרמלית אינה תופסת אלא עד עשרה וכו'. נ"ב עד ולא עד בכלל דאל"כ היינו רה"י וכן נראה לקמן ס"י... הלכה ט"י, ועיין בפ"ג ס"ד<sup>13</sup> וה' מה' יובל. (לא' ק"מ כ"י איטליאני)

פט"ז ה"ט"ו וכל מחיצה שאין בנוכחה\* עשרה טפחים או יותר אינה מחיצה נמורה. נ"ב [ע]נין הרוחב אין פחות מד' טפחים [ולפ]עמים צריך יותר הכל לפי ענין [הה]פסק בן מתבאר בעירובין דף י"ז ע"א<sup>14</sup>, [ועיין] הר"ש פ"ב דכלאים משנה ח'<sup>15</sup>, ועיין [תי"]מ שם ולפעמים צריך שיהיה [ר]חב המחיצה ד' אמות כגון [במ]צורע נגעים פ"ג משנה י"ב.<sup>16</sup> (לא' ק"מ) פ"ז ה' ל"ז האצבע שמשערין בה ככל\* מקום היא רוחב הגודל של יד. נ"ב עיין בפ"ט מה' ס"ח.<sup>17</sup> (לא' ק"מ כ"י איטליאני)

שם ומעמים משערין באמה בת ששה שוחקות\* ורווחות וזה להחמיר. נ"ב. במרווחות. עיין לרש"י ז"ל [בס]וכה דף ז' (ע"א) ד"ה טפח שוחק ולהרמב"ם כפי המשנה ערוכין פ"א משנה א' ולרע"ב שם וס' השרשים ערך טפח, ועיין מכי"ט ח"א ס' קמ"ג. (רבי אליהו ישראל זה"ה מרבני רודוס ונא אמון)

שם מניד משנה ד"ה וכל אמה וכו' והסוכה אם השוחקות חומרא משערין בהם שלא כוונה אלא להחמיר וזה דעת הר"ז הלוי ז"ל ועיקר\*. מלשנו ז"ל אתה למד שיש בזה שימה אחרת, עיין בחרושי הרמב"א לפ"ק דערוכין בשמעתי. (רבי אליהו ישראל זה"ה מרבני רודוס ונא אמון)

פ"ח הכ"ח המוציא פחות מכשיעור אע"פ שהוציאו ככלי פטור שהכלי מפילה לו ואין כוונתו להוצאת הכלים\* אלא להוצאה מה שבתוכו והרי אין בו כשיעור. נ"ב וקשה דהא הוי פסיק רישיה ומ[ה] [א]יכפת לן שאין כוונתו להוצא[ת] הכלי, דכל פסיק רישיה הכי הוי כמ"ש לעיל בפ"א, וא"כ כד נפיק החצי שיעור עם הכלי אעפ"י שאין כוונתו על הכלי מ"מ

12 הנה לפנינו ברמב"ם אין כלל תיבת פטור או חייב, ומרהיטא דלישנא משמע דפטור, וכמבואר במשנה שבת דף קיד: אכן היתה גירסת דחייב, ושלא כמבואר במשנה, ותמחה על כך מפרשי הרמב"ם, ויעיין בשלטי גבורים שכתב פ' הבונה, ומרכבת המשנה ומעשה רוקח, ואכן בחק נתן הגיה "פטור" [יעיין כ"י ברמב"ם מהדורת פרנקל בספר המפתח, וילקוט שינויי נוסחאות] וכן כוונתו כאן להגיה פטור.

13 ד"ל דשם נקט הרמב"ם משלשה עד תשעה והיינו ועד בכלל, וכאן נקט הלשון עד עשרה והיינו ולא עד בכלל.

14 דאיתא שם שלש מדות במחיצות כל שהוא פחות מג' צריך וכו' ומג' עד ד' צריך וכו' ומד' עד עשר אמות וכו', ע"ש.

15 מבואר דאפי' מחיצה של טלע בעינין רוחב ד' טפחים דבפחות מד' לאו שמה מחיצה, ועוביו ככל שהוא סגי. 16 דמצורע הנכנס לבית הכנסת עושין לו מחיצה גבוהה עשרה טפחים על רוחב ד' אמות, ופי' הרע"ב כנגד ד"א של שלפה, אי נמי משום דזהו שיעור מקומו של אדם, ובתו"ט הוסיף כדאמרנין בברכות (דף ל"א) אסור לישב בתוך ד"א של המתפלל ונמצא שהמתפלל קונה לו ד"א, ולפיכך למצורע המתפלל עושין לו מחיצה על רוחב ד"א.

17 ע"י בזה ובהערות שאח"י מ"ש"כ בילקוט יד החוקה הלכות ס"ת פ"ט, בגליון סג (שבת אדר תשנ"ו).

ממילא נפיק הכלי עמו, והנה [להן] לחיוביה, ואחר העיון נראה [דלא] קשה כלל, דאין זה פסיק רישיה דבהוציאו חצי שיעור אין מע[שיו] דמוכרח בודאי להוציא הכלי עמו [כמו] שהוא כל פסיק רישיה דהא ב[לי] כלי יכול להוציאו<sup>18</sup>, וא"כ איפה [עבר] כיון שאין כוונתו על הכלי ה[רי הוא] מפל לגבי מה שבתוכו ופ[מור] עליו אעפ"י שיודע בודאי ש[הוא] יוציא הכלי עמו והוי כמו ש[נים] שהוציאו כבר לר"ה והיה כח [לאחד] להוציאו שהשני פמור אעפ"י [שהוא] שמרה וסייע לראשון שנע[שה] מפל לו, והא' חייב ואלו הכא ל[א] מחייבין שהרי אין בו כשיע[ור]. (לא' ק"מ כ"י איטליאני)

פ"יש ה"יש אבל יוצא הוא בסודר שעל כתיפו אע"פ שאין נימה קשורה לו באצבעו\*. נ"ב שלא יפול מכתפיו, (רש"י ברף קמ"ז ע"א). (לא' ק"מ כ"י איטליאני)

---

18 ע"י באריכות להלן במדור חידושי תורה מאמר בענין פסיק רישיה, בענין זה שיכול לעשותו באופן שלא יהיה פסיק רישיה והוא עושהו באופן שהוא פסיק רישיה אם מותר, והוא נדון דידן שיכול להוציא בלי כלי ומוציא עם הכלי, ובאופן שהוא מוציאו עם הכלי ודאי שהוא פסיק רישיה, אמנם יל"ד דנד"ד אין הפטור משום אינו מחוון דנימא פסיק רישיה הוא.

# חידושי תורה

הרב שמואל הכהן רוזנבסקי

## בענין זריקת הדם

בוה דנתן בפנים וחזר ונתן בחוץ היכא שהי' מכוס אחד חלי בפלוגתא דרבי נחמיה ורבנן כשיירי הדם שהקריבן בחוץ אם חייב או לא. אך היכא שנתקבל בשני כוסות ונתן בפנים, וחזר ונתן מכוס הב' בחוץ בזה אף לרבי נחמיה פטור דאין דם שבכוס הג' שיריים כי אם דחוי, למאי דקיי"ל כרבנן דרבי אלעזר ב"ר שמעון, [והיינו להמבואר בסוגיית הש"ס זבחים ל"ד ב' דבחטאת שקיבל דמה בארבעה כוסות לרבנן דווקא היכא שנתן מכל כוס מתנה אחת נשפכין כולן ליסוד אך אם נתן ד' מתנות מכוס א', שיירי אותו כוס נשפכין ליסוד והג' כוסות ישפכו לאמה דלא הוו שיריים אלא אידחו מזריקה. ולר"א בר"ש ככל גווני נשפכין ארבעתן ליסוד וס"ל דע"י נתינה מכוס א' נעשה חבירו - כוס הב' - שיריים]. ולפי"ז תמוהין מאד דברי הרמב"ם, דהר"מ בתחילת דבריו כתב היכא שקיבל הדם בכוס אחד "ונתן ממנו בפנים וחזר ונתן בחוץ פטור מפני שהן שיריים", הרי שפסק דלא כרבי נחמיה אלא כמא"ד דהמעלה שיריים בחוץ פטור. וא"כ אף אם הי' שיטת הרמב"ם כר"א בר"ש דכוס עושה חבירו שיריים ואפילו היכא שנתקבל בב' כוסות ונתן מהאחד בפנים נעשה חבירו שיריים, מ"מ הי' הדין נותן דלא עדיף נתקבל בב' כוסות מנתקבל בכוס אחד, ובנתן בפנים וחזר ונתן בחוץ פטור דה"ל שיריים. אך ביותר יש לתמוה לפי מה שפסק הרמב"ם בפ"ב מהלכות פסולי המוקדשין

הרמב"ם בפ"ט מהלכות מעשה הקרבנות הי"ג כ' ח"ל "הזורק מקצת מתנות בחוץ חייב, המקבל דם חטאת בכוס אחד, נתן ממנו בחוץ וחזר ונתן בפנים חייב על הניתן בחוץ שהרי כולו ראוי ליקרב בפנים. ואם נתן ממנו בפנים וחזר ונתן בחוץ פטור מפני שהן שיריים. אבל אם קיבל בשתי כוסות, בין שנתן שניהם בחוץ, או אחד בחוץ ואחד בפנים, או אחד בפנים ואחד בחוץ הרי זה חייב", עכ"ל.

וכתב ע"ז הראב"ד ח"ל "הזורק מקצת וכו' עד או אחד בפנים. א"א זה אינו כלום דאחד בפנים ואחד בחוץ בין למא"ד עושה את חבירו דחוי בין למאן דאמר עושה אותו שיריים שני לא חזי בפנים" עכ"ל. וביאור השגת הראב"ד דהנה תנן בזבחים קי"א ב' "חטאת שקיבל דמה בכוס אחד נתן בחוץ וחזר ונתן בפנים, בפנים וחזר ונתן בחוץ חייב שכולו ראוי לבוא בפנים, קיבל דמה בשתי כוסות נתן שניהם פטור, שניהם בחוץ חייב, אחד בפנים ואחד בחוץ פטור". ובגמ' שם [קי"ב א'] "בשלמא וכו' אבל בפנים והעלן בחוץ שיריים נינהו, הא מני רבי נחמיה היא דאמר שירי הדם שהקריבן בחוץ חייב. אי רבי נחמיה אימא סיפא קבל דמה בשני כוסות וכו' אחד בפנים ואחד בחוץ פטור, והאמר רבי נחמיה שירי הדם שהקריבן בחוץ חייב, סיפא אתאן לת"ק דרבי אלעזר ב"ר שמעון דאמר כוס עושה דחוי לחבירו" ע"כ סוגיית הש"ס. ומבואר

במתנות הראויות ליקרב בפנים, אם אך חייל  
 כהו גם דין שיריים ל"ש להתחייב על  
 העלאתן בחוץ, כי החו"א בגליונותיו  
 לפקפק דהא אף אם יש בהדם דין שיריים  
 אין זה טעם לפטור כיון דיש על הדם גם דין  
 המחייב הזאה. [יעו"ש שנחלק גם בעיקר  
 הסברא דחל בהדם דין שיריים בזמן שיש בו  
 דין מתנות לקרנות]. גם בספר חזון יחזקאל  
 בתוספתא קרבנות פ"ב ה"ה האריך לתמוה  
 על סכרת הגר"ח ז"ל בזה, דמה אכפת לן  
 בהא דחייל בהדם דין שיריים, ועד כאן לא  
 נחלקו רבי נחמיה ורבנן אלא אם יש  
 בשיריים דין לחייב עליהן בחוץ, ובוה ס"ל  
 לרבנן דהשם שיריים אינו סיבה ליתן דין  
 חיוב בהעלאה בחוץ, אך לא שמענו  
 מדבריהם כדם שיש בו דין ליקרב בפנים  
 שיהי' בו חלות פטור על הקרבתו בחוץ, על  
 ידי השם "שיריים" שחל בו, יעו"ש.

ואשר יראה בס"ד ביישוב דברי  
 הרמב"ם, דדבריו הר"מ גבי נתקבל דמה  
 בב' כוסות ונתן א' בפנים ואחד בחוץ י"ל  
 כמו שנקט הגר"ח ז"ל דמייירי שנתן מהאחד  
 בפנים מקצת מתנות, ולא גמר נתינה על ד'  
 קרנות בפנים, וע"כ אם חזר ונתן מחבירו  
 בחוץ חייב שהרי הוא ראוי ליקרב בפנים.  
 אך בתחילת דברי הרמב"ם היכא שנתקבל  
 בכוס א' ונתן בפנים וחזר ונתן בחוץ שכ'  
 הרמב"ם שפטור, בוה י"ל דלא כמו שנקט  
 הגר"ח ז"ל [דאיירי גם בוה שלא נתן כל הד'  
 מתנות ומ"מ פטור בחוץ ע"י שחל בהדם דין  
 שיריים] רק איירי שנתן השיריים בחוץ, וע"כ  
 פטור דקיי"ל דלא כר' נחמיה, ושיירי הדם  
 שהעלן בחוץ פטור, ולפי"ז אין החילוק בין  
 נתקבל בכוס א' לנתקבל בב' כוסות, כי אם  
 בין היכא שגמר המתנות בפנים וחזר ונתן  
 משיירי הדם בחוץ שבזוה פטור, לבין היכא  
 שלא גמר הד' מתנות בפנים, וחזר ונתן  
 [ממתנות שלא ניתנו] בחוץ דחייב, וכמבואר  
 בובחים ל"ח ב' דרשל מתנות שבחטאת  
 המעלה מהן בחוץ חייב. ורק שהרמב"ם נקט  
 דבריו בהווה, דהיכא שנתקבל בכוס א'

הלכה כ"א וז"ל "חטאת שקיבל דמה  
 בארבעה כוסות ונתן מתנה אחת מכל כוס  
 שיירי ארבעתן נשפך על היסוד שנאמר ואת  
 כל דמה ישפוך. נתן ארבע המתנות מכוס  
 אחד שיירי אותו הכוס נשפך על היסוד  
 ושאר הכוסות נשפכין לאמה". עכ"ל.  
 ומבואר דנקט הרמב"ם כת"ק דראב"ש  
 דכוס עושה חבירו דחוי ולא שיריים, וא"כ  
 צ"ע טובא דלת"ק דראב"ש ליכא למא"ד  
 דאם נתקבל בשני כוסות ונתן מהאחד בפנים  
 וחזר ונתן מחבירו בחוץ חייב ואפי' לרבי  
 נחמיה דמחייב על שיירי הדם בחוץ מ"מ  
 כוס הב' לא חשיב שיריים להתחייב עליו,  
 וביותר לשי' הרמב"ם שנתבאר לעיל  
 דבהלכה זו עצמה הכריע דלא כר' נחמיה  
 ופטור על שיירי הדם שהעלן בחוץ. וא"כ  
 דברי הרמב"ם צריכין ביאור איך נקט דחייב  
 בקיבל בב' כוסות ונתן א' בפנים וחזר ונתן  
 מחבירו בחוץ, אחר דלשי' הרמב"ם אין כוס  
 הב' שיריים אלא דחוי, ואפי' אם הי' שיריים  
 ג"כ לא הי' מהני לחייבו בחוץ אחר ששיטת  
 הרמב"ם דשיירי הדם שהעלן בחוץ פטור.  
 וזהו ביאור השגת הראב"ד. ועיין בכס"מ  
 שהניח דברי הרמב"ם בקושי, גם הר"י  
 קורקוס כתב על תירוצו שהוא דחוק יעו"ש.  
 ובס' חידושי רבנו חיים הלוי כאן כתב דרך  
 ביישוב דברי הרמב"ם, דדברי הרמב"ם שכ'  
 נתן בפנים וחזר ונתן בחוץ לא מיירי היכא  
 שנתן כבר כל הד' מתנות בפנים, רק מיירי  
 שנתן מקצת מתנות בפנים ולא גמר כל הד'  
 מתנות, ובוה חלוק היכא שנתקבל בכוס א'  
 מהיכא שנתקבל בב' כוסות, דבנתקבל בכוס  
 א' ע"י שנתן מתנה א' כבר חייל על שיירי  
 הכוס דין שיריים ושוב אף שעדיין ראוי  
 ליקרב בפנים מ"מ אין חייב עליו בחוץ  
 דחייל ב' דין שיריים, ודווקא בנתקבל בב'  
 כוסות דכוס א' אין עושה חבירו שיריים רק  
 דחוי, ודין דיחוי לא חייל רק אחר שיגמור  
 כל הד' מתנות שלא מכוס זה, ע"כ בוה  
 שפיר חייב א' יגמור המתנות בחוץ דה"ל  
 ראוי לקרב בפנים וגם אין בו דין שיריים  
 עכ"ד יעו"ש. אך במה שיסד הגר"ח ז"ל דאף

פטור. והא דקיי"ל כת"ק דראב"ש דכוס עושה חבירו דחוי זה כתב הרמב"ם בפ"ג מהל' פסולי המוקדשין הכ"א, וכאן מיירי הרמב"ם לא מדין שיריים ולא מדין דחוי רק מדין ג' מתנות שבחטאת שהמעלה מהן בחוץ חייב שאינם שיריים אלא הרי הן כתחילתן כמבואר בסוגיית הש"ס זבחים ל"ח ב' ובדברי הרמב"ם פרק ג' מפסוה"מ ה"ו. ואין חלוי ברבי נחמי' המחייב בשיירי הדם בחוץ, ובראב"ש דכוס עושה חבירו שיריים וכמו שנתבאר.

שוב מצאתי שזכיתי בס"ד לכוון בזה לדברי הרדב"ז [הנדפס ברמב"ם הוצ' ר"ש פרינקל] שכתב שם בדברי הרמב"ם הנ"ל וז"ל "ויש לתרץ לדעת רבינו דמתני' איירי כשנתן כל המתנות, והחם הוא כוס עושה חבירו שיריים דלא חוי בפנים ולפיכך אם זרק השני בחוץ פטור. אבל רבינו איירי כשנתן מקצת מתנות בפנים דאכתי אין הכוס השני שיריים ויכול ליתן ממנו שאר מתנות ואכתי חוי בפנים הלכך הזורק כוס הב' בחוץ חייב וכי עכ"ל. הרי שביאר דהרמב"ם בסוף דבריו איירי בנתן מקצת מתנות בפנים, ולדבריו ע"כ צ"ל כמו שנתבאר לעיל דמה דבנתקבל בכוס אחד כתב הרמב"ם דנתן ממנו בפנים וחזר ונתן בחוץ פטור איירי כאופן דמתני' שגמר מתנותיו מכוס זה, ואין החילוק בין הרישא והסיפא שבדברי הרמב"ם בין היכא שנתקבל בכוס אחד להיכא שנתקבל בב' כוסות, כי אם בין גמר מתנותיו בפנים לנשתיריו מתנות. והטעם שגמר מתנותיו בפנים נקט הרמ"ם בכוס אחד, ולא גמר נקט הרמב"ם בב' כוסות, צריך לומר כנ"ל שבכוס א' יותר מצוי שיגמור המתנות מבב' כוסות. ויעו"ש ברדב"ז שקילס יישוב זה וכ' "ועלו דבריו כהוגן וכשורה ויש להם ממש ועל מה שיטמוכו" עכ"ל.

והנה אף שבעיקר דברי רדב"ז נתבאר היטב לעיל אך לכאורה יש לתמוה הרבה בכמה דברים שכתב שם הרדב"ז בתוך דבריו. דבמש"כ הרדב"ז בדבריו הנ"ל דמתני' [פ"ג מתני' ברוך ק"א ב' דאחד

מסתמא גומר כל המתנות בפעם אחת על ד' קרנות, ואחר שהזהר בפנים אם מזה בחוץ הרי הוא מזה משיירי הדם ואין חייב עליהן. ורק היכא שנתקבל בב' כוסות בזה מצוי שלא יגמור להזות על כל ד' קרנות מאותו כוס שבפנים, שאם יגמור להזות מהכוס שעיי"ז יהי' כוס הב' דחוי למאי דקיי"ל כת"ק דר"א בר"ש דכוס עושה חבירו דחוי, ולא יהי' בכוס הב' דין שיריים ומצוות שפיכה ליסוד רק ישפכו לאמה, וע"כ בנתקבל בב' כוסות והזהר מכוס א' בפנים בזה הוא דבר פשוט שלא יגמור הד' מתנות בב"א מכוס שבפנים, ובוזה נקט הרמב"ם דאם גמר מתנותיו בחוץ חייב כוין ג' מתנות שבחטאת שחייב על העלאתן בחוץ. ויעו"ש בספר חזון איש זבחים ס"ו ה' ס"ק ה' שכ' "יש לעיין אי שרי לקבל בכוסות הרבה, ולזרוק מאחד מהן לרבנן לקמן ל"ד ב' דאין טעון יסוד אלא זה שזרק ממנו מי אמרינן דלא הקפידה תורה בכל הדם אלא כמצות קבלה או דלמא בשעת הזאה צריך שיהא כל הדם בכלי" ע"כ.

ונקט החזו"א דאפשר דדבר זה הוא נכלל בהצוה לקבל כל דמו של פר [זבחים כ"ה א'] והיי" שגם הזריקה תהי' מכל דמו של פר, והיי" משום דיסוד האי דינא דמצוה לקבל כל דמו של פר היינו שעיי"ז יהיה בכל הדם הקיום מצוה דשפיכת שיריים, וע"כ שייך דין זה אף בשעת זריקה, בכדי שיהי' דין שפיכת שיריים בכל הדם. ופשוט דלפי"ז בקיבל דם חטאת בב' כוסות צריך ליתן משניהם בקרנות שעיי"ז יהי' דין שיריים על שניהם. ועל כן לצירי אופן שלא גמר מתנותיו מכוס שבפנים נקט הרמב"ם בנתקבל בב' כוסות, שאז מסתמא משייר מתנות שיתן מכוס הב' לשווי דין שיריים בדם המשוירי בכוס הב', ומעתה אם יבוא להזות המתנות המשויריות בחוץ יהי' חייב משום חוץ דה"ל ראוי ליקרב בפנים. ואחי שפיר היטב דינינים העולים מסוגית הש"ס בפ' השוחט והמעלה כבר שמעינן בדברי הרמב"ם, דבתחילת דבריו כאן כבר ביאר בהמעלה שיירי הדם בחוץ

כמא"ד דכוס עושה את חבירו דחוי, ומאזיה מקום נקט הרב"ז בשיטת הרמב"ם דכוס עושה את חבירו שיריים וצע"ג.

אך ביותר יש לתמוה הרבה דמש"כ שם הרב"ז בהמשך דבריו אחר שביאר כוונת הרמב"ם דמיירי שלא גמר מתנותיו בפנים וע"כ חייב על מה שנתן בחוץ כתב שם עוד ח"ל "והיינו דאיכא נמי בין מא"ד דעושה אותו שיריים או דחוי דלמאן דאמר עושה אותו שיריים לא נעשה שיריים עד שיתן כל המתנות ואם נתן מקצת המתנות מהכוס הראשון חוזר ומשלים מהכוס השני, ולמאן דאמר עושה את השני דיחוי אינו נתן ממנו כלל לפי שכבר נדחה, והלכה כרבנן דאמרי עושה את השני שיריים, ותירוץ זה למדתי מלשון רש"י ז"ל שכתב [בזבחים ל"ד ב'] שיריים - כגון חטאת שקיבל דמה בשני כוסות ונתן כל מתנותיו מאחד מהם חבירו שיריים הוא ונשפך ליסוד, או דלמא דיחוי הוא דחייבי בידיים שלא ליתן ממנו על הקרנות עכ"ל, משמע להדיא שלא נעשה חבירו [שיריים] עד שיתן כל המתנות, ורבינו איירי כשלא נתן כל המתנות מהכוס הראשון" עכ"ל. מבואר בדברי הרב"ז דתלה דבריו [שביאר בדברי הרמב"ם דאיירי שלא גמר מתנותיו בפנים] בפלוגתא דראב"ש ורבנן דלמאן דאמר דכוס עושה חבירו דחוי נקט הרב"ז דאחר שהתחיל ליתן המתנות מכוס האחד שוב לא יוכל ליתן שאר המתנות מכוס האחר ואם יתן מכוס האחר בחוץ פטור דה"ל דחוי. ודווקא אם קיי"ל כמא"ד כוס עושה חבירו שיריים, נוכל לומר ככהאי גוונא שנתן מקצת מתנות מכוס א' בפנים והשאר מכוס ב' בחוץ, ולא חשיב מקריב שיירי הדם, דדין שיריים לא חל בהכוס עד שיגמור כל המתנות. אך למא"ד כוס עושה את חבירו דחוי, אחר שנתן מתנה אחת מכוס אחד כבר אידחי כוס הב' לגמרי ושוב אין חייבין עליו בחוץ. והדברים לכאורה תמוהין מאד דבגמ' מבואר להדיא לא כן ולא נעשה כוס הב' דחוי רק אחר שגמר ליתן כל ד' המתנות מכוס האחד ולא

בפני ואחד בחוץ פטור] איירי כשנתן כל המתנות והתם הוי כוס עושה חבירו שיריים ולא חוי בפנים" צ"ע דבגמ' שם מבואר דמתני' כר' נחמי' דס"ל דשיירי הדם שהקריבן בחוץ חייב, ואם ה"י הדין דכוס עושה חבירו שיריים ה"י חייב בנתן כוס הב' בחוץ ורק דתנא דמתני' קאי בשיטת ת"ק דראב"ש דכוס עושה חבירו דחוי ולא שיריים וע"כ פטר ע"ז בחוץ, ומאזיה טעם נקט הרב"ז דמתני' כמא"ד עושה חבירו שיריים דלא כאוקימתא דהש"ס, ובוזה ה"י אפשר שהוא טעות הדפוס וצ"ל והתם כוס עושה חבירו "דיחוי", ולא "שיריים". אך גם בתחילת דברי רב"ז כשביאר שם קושיית הראב"ד אחר דמייחתי ע"ז סוגיית הש"ס בפ' השוחט והמעלה כ' וז"ל "הרי לך דאפי' ר' נחמי' שאמר שיירי הדם שהקריבן בחוץ חייב מודה בב' כוסות שהקריבן אחד בפנים ואחד בחוץ דפטור וכו' ותו גרסינן בפ' כל הפסולין בעא מיני' אביי מרבא כוס מהו שיעשה את חבירו דיחוי או שיריים, א"ל פלוגתא דראב"ש ורבנן דתניא וכו' וכן כתב הרב ז"ל בעצמו פרק שני מהל' פסוה"מ הרי לך בהדיא דכוס עושה את חבירו שיריים ואמאי חייב הזורק אותו בחוץ כ"ש למא"ד כוס עושה את חבירו דיחוי" עכ"ל. וצע"ג בדברי הרב"ז בזה שציין לדברי הרמב"ם בפ"ב מהל' פסוה"מ הכ"א, והובא לעיל לשון הרמב"ם שם "חטאת שקיבל דמה בד' כוסות ונתן מתנה א' מכל כוס שיירי ארבעתן נשפך על היסוד שנאמר ואת כל דמה ישפוך, נתן ארבע המתנות מכוס א' שיירי אותו הכוס נשפך על היסוד ושאר הכוסות נשפכין לאמה" עכ"ל ובדברי הר"מ מבואר להדיא דפסק רבנן דראב"ש דשאר הכוסות נשפכין לאמה והיינו דכוס עושה חבירו דחוי ולא שיריים ואיך אחר שהביא רב"ז דברי הרמב"ם אלו טיים ע"ז "הרי לך בהדיא דכוס עושה חבירו שיריים", ורק שהוסיף "דכ"ש למא"ד עושה את חבירו דיחוי" ומאזיה טעם הוצרך לדון בזה קל וחומר מעצמו אחר שהרמב"ם מבאר להדיא דקיי"ל

ממנו על הקרנות, [והיינו שאחר שנתן מתנה אחת מכוס זה שוב נדחה כוס הב' שלא ליתן ממנו שאר מתנות]. דלפ"ז אין מובן לשון רש"י שכתב "שיריים כגון חטאה שקיבל דמה בב' כוסות ונתן "כל" מתנותיו מאחד מהם, חבירו שיריים הוא וכו' או דלמא דיחוי הוא, דחיי' בידיים שלא ליתן ממנו על הקרנות וכו'" ע"כ. ואחר שהקדים רש"י דמירי הכא שכבר נתן כל מתנותיו מכוס הא', מה שייך שוב לדון על כוס הב' שלא יתן ממנו על הקרנות, ועל איזה קרנות צריך הוא ליתן אחר שגמר כל מתנותיו, וזה עצמו הי' לכאורה רא"י מספקת לתקן הגירסא כהג"י ברש"י שלפנינו שהדיחוי הוא ע"י שלא "ניתן" ממנו על הקרנות ולא שהוא דיחוי גבי שלא "ליתן" על הקרנות. ודברי הרדב"ז בזה לכאורה תמוהין מאד כמו שנתבאר מכמה פנים [ויתכן שיש כמה טעויות סופר] אך הישוב שכ' הרדב"ז בדברי הרמב"ם יש לקיים אף שלא עפ"י דרכו, וכמו שנתבאר היטב לעיל ועלו בזה דברי הרמב"ם כהוגן וכשורה כלשון הרדב"ז ז"ל.

מענין לענין באותו ענין, הרדב"ז בפ' י"ט ה' י"ג בהתחלה ז"ל ומה שכתב רבינו חייב על הניתן בחוץ דלא תימא כיון שנפסל הדם ביצא יתחייב משום זריקת פנים קמ"ל וכבר כתבתי כיוצא בזה למעלה (פ"ח ה' ה') עכ"ל.

ולפענ"ד א) מה שהמשנה והרמב"ם לא מפרשים מה עם הדם שנתן אח"כ מכוס אחד בפנים מפני שזה תלוי איך הוא זרק בחוץ.

אם הוציא כל המזרק אז הדם נפסל ביצא ואסור לתת מדמו אח"כ בפנים.

אבל אם לא הוציא את המזרק ועשה רק טבילת אצבע בפנים ונתן המתנה בחוץ חייב משום זריקת חוץ אבל הדם במזרק לא נפסל, ואם אח"כ נתן בפנים זה מכפר הרמב"ם לא מפרש את זה מפני שהמשנה לא פירשה.

ב) צריכים לדעת למה בסעיף ב. שלקח בשתי כוסות שהרמב"ם לא מבא את המילים השני מכפר כמו שכתוב במשנה.

והש"ת יאיר עיני שזנחה לומר דברים נכונים.

שייך עוד מצות הזאה בהקרבת, אך כמתנה א' לא נעשה כוס הב' דחוי אי אפשר לומר דה"ל דחוי דהנה בפ' כל הפסולין ל"ד ב' תניא "מנין לחטאת שקיבל דמה בר' כוסות ונתן מתנה אחת מזה ומתנה אחת מזה שכולן נשפכין ליסוד ת"ל וכו'" ובד"ן זה ליכא שם פלוגתא והוא אליבא דכו"ע, ולא נחלקו ראב"ש ורבנן שם בהמשך אלא היכא שנתן כל ד' המתנות מכוס אחד, אך זה מבואר להדיא דלכו"ע אחר שנתן מתנה א' מכוס א' יכול ליתן מתנה אחרת מכוס הב' והב' הכוסות נשפכין ליסוד, ואין נקט הרדב"ז דאחר שנתן מתנה א' מכוס א' אידיחי לה כוס הב' לרבנן דכוס עושה חבירו דחוי.

ומה שנסתמך הרדב"ז בזה על לשון רש"י כפי שהעתיק על לשון רש"י - שכתב דלמאן דאמר דחיי' ידיים שלא "ליתן" ממנו על הקרנות והיי' דאחר נתינה על קרן אחת דחיי' לכוס הב' שלא ליתן ממנו על שאר קרנות, וזה ג"כ צ"ע שברש"י שלפנינו לא כתב דחיי' שלא "ליתן" ממנו על הקרנות. רק כתב בדה"א [או דחוי הוא] "דחיי' בידיים שלא "ניתן" ממנו על הקרנות" ע"כ, והיינו שאחר שגמר ד' מתנות מכוס אחד ומחבירו לא נתן על הקרנות דחיי' בידיים וישפך לאמה, אך קודם שנתן ד' מתנות פשוט שלא נעשה חבירו דחוי. ואפשר שלפני הרדב"ז הי' גירסא אחרת ברש"י שהי' לשונו דחיי' שלא "ליתן" ממנו, אך מ"מ צ"ע איך קיים הרדב"ז גירסא זו אחר שהוא נסתר להדיא מהברייתא בסוגיא שם כנ"ל.

גם יש לתמוה כמה שכתב הרדב"ז אחר שביאר דזהו דאיכא בין מאן דאמר דכוס עושה חבירו דחוי למא"ד דעושה חבירו שיריים שסיים ע"ז בדבריו הנ"ל וז"ל "והלכה כרבנן דאמר עושה את השני שיריים" ע"כ וצ"ע כמו שנתבאר לעיל דלרבנן דקיי"ל כוותי' כוס עושה את חבירו דחוי ולא שיריים וכמבואר ברמב"ם בפ"ב מפסוה"מ הכ"א שהובא בדברינו לעיל.

עוד צריך ביאור עפ"י גירסת הרדב"ז ברש"י דכוס עושה חבירו דחוי שלא "ליתן"

## הרב בנימין בירנבוים

## בענין אין דבר שבערוה פחות משנים

ד. עוד יש לבאר בהא דאמרו חוששין לקדושו ולא אמרו הרי זו מקודשת אי הוה מדרבנן או מה"ת, חנובי"ת סי' ע"ה כתב שחוששין היינו מדרבנן, וכן הביא בשם מהרי"ט וכ"כ שעה"מ פ"ט מהלכות אישות הל"א, והגרש"ש בשערי יושר ש"ז פ"א חתר להוכיח שזה דאורייתא יתבאר להן, ותליא בספיקות הנדונים לעיל.

ה. וכל זה יש להסתפק להלכה למעשה מאחר שאע"פ שרוב הפוסקים נקטו כר"נ שאין חוששין לקדושו אבל הפמ"ג נקט לאיסור וכתב הרמ"א סי' מ"ב סעי' מ"ב דיש מחמירין כמו ש"כ הטור בשם הסמ"ג אבל מדברי הגר"א שם סק"ט משמע כהרשב"א שהסמ"ג אבל מדברי הגר"א שם סק"ט משמע כהרשב"א שהסמ"ג יחידאה הוא בזה וכל הפוסקים חולקים עליו ולית דחש לה. ועכ"פ הרמ"א חש לזה.

ו. והנה בפשטות נחלקו בה התשב"ץ והרא"ה. התשב"ץ ח"א סי' ו' כתב, עוד שאלת מי שקדש אשה בפני נשים, והיא מודה בדבר אלא שאומרת משטה הייתי כך, כיון שהייתי יודעת שערות נשים אינו כלום, מהו לחוש לקדושו. תשובה, זו שאילתן של נשים הוא, שדבר ברור הוא שאין נשים בתורת עדות כלל. מדכתיב ועמדו שני האנשים ולא נשים ובערים הכתוב מדבר, וכו', דהא קי"ל אין דבר שבערוה פחות משנים, ושמא נסתפקת בזה משום דקי"ל בכ"מ שהאשה נאמנת, מאה נשים כע"א וכו', וכיון דאיכא מד' בפי' האומר בקידושין שהמקדש בע"א חוששין לקדושו, היג' חוששין. והא ליחא, חדא, דלא קי"ל הכי אלא כמ"ד שאפי' שניהם מודים אין חוששין לקדושו, וכן פסקו הגאונים ז"ל והסכימו עמהם האחרונים ז"ל, שהרי שיטה מפורשת הוא בכל התלמוד שאין דבר שבערוה פחות משנים, ועוד שאפי' לדברי בעל ספק

א. איתא בקידושין סה. א"ר יהודה המקדש בעד אחד אין חוששין לקדושין. בעו מניה מר"י שניהם מודים מאי (פרש"י לדברי העד). אין ולא ורפיא בידה. איתמר א"ר נחמן אמר שמואל המקדש בע"א אין חוששין לקדושו ואפי' שניהם מודים, ועוד אמרו שם בע"ב מאי הוה עלה, ר"ה כהנא אמר אין חוששין לקדושו, ר"פ אמר חוששין לקדושו. ויש בזה כמה ספיקות וחקירות ותמיהות.

ב. לדעת ר"פ דחוששין לקדושו האם זה מכח העד אחד (שהודאת שניהם משוי לעדותו עדות כשרה לאסור על כל העולם). או שזהו מכח הודאתם גרידא ושוייה עלייהו חתיכה דאיסורא, ונפ"מ אם אינם זוכרים אם היה מעשה נתינת כסף כדת האם הע"א נאמן בעדותו לאיסור עוד נפ"מ אם יכולים לחזור ע"י אמתלא. דאי משום שווייה אנפשייהו חתיכה דאיסורה מהני חזרה, ואם עתה זו נאמנות של הע"א לא מהני חזרה, וחקר בזה הגרש"ש בחידושו לקדושין ס"ה כב. ולא פירש בסברה היטב את שני הצדדים, וצ"ל שע"א מעצמו אינו נאמן אבל בהודאת שניהם הרי זה מבטל את החיסרון של דבר שבערוה, מאידך י"ל שהודאתם לא מהני בדבר שבערוה אלא שהע"א מבטל את החיסרון של דבר שבערוה, וממילא יש להם כת לאסור, ויתבאר יותר להלן.

ג. עוד יש להסתפק אם לר"פ שע"א בהודאת שניהם נאמן האם זה גדר של ע"א באיסורין שקרוב ופסול כשר, או זהו בגדר ע"א בממון שמחייב שבועה שצריך ע"א כשר. ונראה שנחלקו בזה הראשונים ואף שהגרש"ש בשערי יושר ש"ז פ"ב חתר לבאר שכו"ע מודו שצריך עוד כשר, אין נראה כן כדמוכח מגיסת רש"י דלהלן וכמו שנקט בפשטות הש"ש ש"ו פכ"א.

כערות באיסורים א"כ אפי' הודאת שניהם מהני לאסור כמו בכל איסורים, דעד פסול מהני וכ"ש הבעלים נאמנים לאסור.

ואולם הנה לקמן (ע"ב) שנים שבאו ממדינת הים ואשה עמהם וחבילה עמהם, זה אומר זו אשתי וזה עבדי וזו חבילתי, וכן זה אומר כנ"ל, והיא אומר אלו שני עבדי וחבילתי. ואמרינן אלא לאו בעד אחד. (פרש"י לכל אחד) ופריך ותסברא ע"א בהכחשה מי מהימן, פרש"י מי מהימן ואפי' לא מכחשא ליה [אלא] איהי ליכא למ"ד, דאין האחד בא אלא לשבועה והכא שבועה לא שייכא. עכ"ל לפי גרסת הב"ח. וקשה, בשלמא אם נאמנות הע"א כדי ע"א נאמן באיסורים מהני הכחשת ע"א אפי' בעל דבר ואשה פסול, שהרי גם הע"א יכול להיות פסול ואשה ובעלים ה"ה המכחישו בזה נאמן, אבל אם הע"א נאמן כמו בע"א לשבועה בדיני ממונות, הרי בעינן עד כשר להכחישו, אבל פסול לא מהני, וכמו שהכחשת הבעלים לא מהני אלא צריך לישבע, וכמו שנתקשה בזה בחידושי הגרש"ש לקידושין שם.

גם מוכח כן מכל האחרונים דהנה הגירסא שלפנינו בלשון רש"י היא שע"א בהכחשה אינו נאמן אפי' לא מכחשה ליה איהי. והיא הגרסא הפשוטה שלפני הפני" ושעה"מ ומהר"ם פדואה. ולכן הקשה כאן הפני" אמאי קאמר רש"י דאיכא חד סהודא דמכחיש ליה הרי ע"א בהכחשת הבעל דבר נמי פשיטא דלא מהני כדמוכח בכולה שמעתין בסמוך במימרא דאביי ורבא בנכטמאו טהרותין דלא מהימן כשהבעלים מכחישו, דלא מהימן ע"א באיסורים ככה"ג ומותרים לכל אדם. והביא שנתקשה בזה הש"ך סי' קכ"ז סק"ד דמשמע מרש"י שצריך ע"א כשר אחר להכחישו, ואינו כן אלא הבעל דבר נמי נאמן והכחישו וכתב שעמד בזה כבר בחשובה למהר"ם פדואה סי' ל"ב וכתב שיש בזה גרסאות שונות ברש"י, והכונה כנראה לגירסת הב"ח, ואין התשובה הנ"ל תח"י. והביא שו"ת הרשב"א סי' תקמ"ה.

המצוות שחוששין לעדות ע"א, לעדות נשים לא חיישינן כלל דע"א עדיף טפי מעדות נשים דחוי לאיצטרופי בהדי אחר וקם הוא לשבועה, אבל נשים לא. עכ"ל.

ואילו השמ' לכתובות דף כג. כתב בשם הרא"ה להפך. גבי ע"א אומר נתקדשה וע"א מכחישו והוחזקה מקורם בחזקת פנויה, אין דבריו של אחד במקום שנים (היינו העד המכחישו וחזקת פנויה). והקשו הראשונים בדלאה"כ אין ע"א נאמן כי אין דבר שבערה פחות משנים. ותיריך הרא"ה היות ובעל האוקמתא הוה הוא ר"פ י"ל דר"פ לטעמיה שהקמרש בע"א קידושו קידושין. ומיהו אכתי קשה והא הוי ע"א הכחשה ולכו"ע לאו כלום הוא. ותיריך "ואפשר לומר דר"פ היינו דקמ"ל לטעמיה דסבר דהמקדש בע"א קדושו קידושין, מהו דתימא כיון דהכי הוא דתהוי אילו (האי) דאתי בקיימתא נהמניה כתרי, וכי אתי אידך הו"ל גבי האי חד במקום ב', דומיא דע"א אומר מת, וע"א אומר לא מת, דהיימנהו רבנן בקמא כתרי, ותו לא מהימן אידך ותיחסר הפומיה [בקידושין עי' ע"א] קמ"ל דכי קיי"ל ע"א נאמן בקידושין לומר שהוא כשאר איסורים דקיי"ל ע"א נאמן, וכל דאיכא אחרינא דמכחיש ליה, לא מהימן כלל, דע"א בכחשה לאו כלום הוא, הלכך הכא נמי לא מפיקנן לה בהכי וכו' ולא דמי לע"א אומר מת דאמרינן הימנהו רבנן כדי תרי וכו'. עכ"ל. ע"ש. הרי שס"ל דהוי ממש כיון ע"א נאמן באיסורים ולפ"ז עד פסול נמי נאמן כמו אשה וקרוב. כל זה איתא בגרש"ש ש"ז פ"ב ע"ש.

וכתב הגרש"ש דלא יתכן לפרש הרא"ה כפשוטו דהרי רש"י כתב בדעת המ"ד דחוששין לקדושין (סה. ד"ה ואי ליכא עדים) דעד אחד חשיב לחייב שבועה בדיני ממונות הלכך בערוה נמי חשיב להתקיים קדושין בפניו ובלבד שיהיו שניהם מודים. עכ"ל. משמע שמדמה זאת לע"א המחייב שבועה ובזה ודאי בעינן עד כשר, ולא עד פסול דמהני רק באיסורים. ועוד אם חשיב

להביע דברי הרא"ה לכוונה אחרת, מאחר וכל האחרונים ס"ל דנאמן בתורת ע"א נאמן באיסורים וא"כ אפי' פסול, וכדעת הש"ך והפני" ושהע"מ ומהה"ט והגהות הב"ח, ומצינו כן להדיא בחשובת הרשב"א.

ועכ"פ מדברי כולם מוכח כהצד הזה שהמקדש בע"א זו נאמנות של הע"א ולא מדין שוויא אנפשיה חתיכה דאיסורא, אלא דפליגי בכח הנאמנות של ע"א אם כממנונת שע"א נאמן לשבועה ובעינן עד כשר, או כבאיסורים שאף עד פסול נאמן.

ב. ונראה דתליא פלוגתא דא בחקירה אם ענין קדושין הוא קנין וזכות או הוא רק קנין איסור לאסור על העולם. הרשב"א בחידושו ליבמות דף יג: כתב לכו"ש היכי שהיתה אסורה עליו משום אחות אשה, אם קדשה אחיו, היות ולא פעלו הקדושין לאסור עליו משום א"א, אין זו חשובה אצלו כאשת אח לפטור צרתה. משמע שקנין קדושין הוא רק איסור לחוד דאם הוא קנין עצמי וזכות באשה א"כ אף בלא איסור אשת אח, הרי זו חשובה אשת אח לפטור צרתה. כך הוכיח הגר"ש בחידושו לגיטין סי' ו' (ד"ה לכן). מאידך מדברי הרשב"א פ' המגרש אם קדש חוץ מאחיו, והשני קידש בכה"ג משמע דהוי קנין. כמו שהוכיח כן שם הגר"ש. ויעוי' עוד בכמה אחרונים שהובא להלן ביסוד זה שעיקר קידושין הוא קנין וזכות או לאידך גיסא שהוא ענין איסור בלבד.

מעתה לפי"ז י"ל להצד שצריך עד כשר מפני דילפינן מממונות מע"א שנאמן לחייב שבועה צ"ל מפני שקידושין הוא קנין וזכות מעין זה ובעינן עד כשר. שהרי זה כערות בדיני ממונות ממש וזהו דילפינן דבר דבר ממון כי גם זהו כממון ממש, שלפ"ז ענין קדושין הוא קנין וזכות. אבל אם ענין קדושין הוא איסור לאסור על כל העולם, א"כ הרי זה ככל ענין של איסור ותליא בדין ע"א נאמן באיסורים, אבל יותר נראה דתרחי' אית ביה (ואין זו סתירה בדעת הרשב"א) דמצד לאסור על הקרובים הכי ענין קדושין הוא ענין של איסור גרידא החל מצד עצמו

וז"ל, ומה שאמר ע"א באיסורים בהכחשת בע"ד שלא בפניו מה'. תשובה. ע"א בהכחשה אינו כלום כדאיתא בקידושין שלהי פ' האומר (סה:): בשנים שבאו ממדינת הים ואשה עמהם וחבילה עמהם, והכא אפי' שלא בפניו כיון שבע"ד מכחישו אין זה יכול לאסור את שלו. עכ"ל. ומכאן העלה הרשב"א שע"א באיסורין אי איכא הכחשה אין הוא כלום ונפסק ברמ"א שם. הרי להדיא שאפי' פסול כמו בע"ד מהני להכחשו, וע"כ בפני שע"א בקידושין נמי נאמן בתורת ע"א באיסורין ולא לשבועה.

וכ"כ בשעה"מ פ"ט מהל' אישות הל"א בדעת רש"י לגרסא שלפנינו שאין היא נאמנת להכחישו, ומש"כ רש"י אפי' לא מכחשה ליה איהי. ר"ל אע"פ שאין היא מכחשת איתו אלא שותקת אינו נאמן, וכ"ש אם גם היא מכחשת אותו. והקשה שעה"מ כנ"ל, וכן הביא שגם המהר"ט ח"א סי' ט"ז הקשה כן לרש"י כמו שהקשה הפני"ו. ותירץ שעה"מ דרש"י ס"ל כשיטת המ"כ שהביא הב"י י"ד סי' קכ"ז דע"א שאומר נתנסך יינך, ומכחישו אותה אומר איני יודע דאינו נראה דהיינו דוקא לבעה"ב ובי"ב שמפסידו ממון אבל לאחרים אסור.

לפי"ז א"ש דכתב רש"י דאיכא הכחשת ע"א כדי להחזירם לאחרים, אבל הכחשתה לא מהני אלא לעצמה, ודמה זה מאחר דפירך רמ"ד אין חוששין לקדושין מרתנן האומר לאשה קדשתך והיא אומרת כדשתני דבעי לאוקמא בע"א ומפשט מיניה דהמקדש בע"א חוששין לקדושין. והא תנן היא מותרת בקרוביו, מוכח שע"י ההכחשה מותרת אף לאחרים. וע"כ צ"ל שברבר שבעררה מודה המ"כ שע"י החכשת הבע"ד ברי"ז מותר אף לאחרים. והשאר ב"צ"ע.

מאידך לגירסא זו ניחא מש"כ הגר"ש"ש שבעינן עד כשר דוקא כמו בממונות בע"א שנאמן בשבועה, ואין בע"ד נאמן להכחיש ע"א הממונות וה"ה בדר שבעררה. וכדבריו מבורר בתשב"ץ שהעתיק שם אבל אין

ונראה דבהא גופא פליגי רש"י והרשב"א, דרש"י ס"ל דאי מפני שאוסרת עצמה על כל העולם אין בזה דין חב לאחריני, ואיסור זה נידון ככל איסור שאין בעל דבר נאמן בהודאתו לחוב לאחריני בעל הוא בעלים על איסורים לומר שבידו וכחו לגרום איסור לאחרים, וכמוש"כ הקנ"ש בכתובות דף ט אות כ"ב וכן משמע מהרשב"א שלא קושתו דלא חשיב חב לאחרים אלא אחר שחידש דמייירי במה שאוסרת עצמה על כל העולם, אבל לרש"י אין זה קשה, כי אין האיסור לקרובים דומה למוכר שדה לחבירו, ממילא הרי זה נידון ככל איסורים וס"ל לר"פ שע"א נאמן באיסורים, ולכן המקדש בע"א חוששין לקדושי, אבל מצד הקנין וזכות שיש באשה בזה לא צריך עדות אלא מהני הודאת בע"ד. אבל הרשב"א ס"ל שדוקא הקנין וזכות שיש באשה זהו גופא חב לאחריני ולזאת צריך עדות ולא מהני הודאת בע"ד, א"כ צריך עד כשר כמו בכל קניני ממון וכמו שמצינו ע"א בממון מחייב שבעה, כמו"כ גם מהני איהו חלות בקידושין. לפ"ז הא דבענין להרשב"א ב' עדים בדבר שבערוה אין זה מפני שילפינן חומרה דערווה מחמרא דממון וכשם שבממון צריך ב' כן בערוה. אלא שערוה עצמה הוא ענין של קנין וזכות ונידון כדין ממון שצריך ב', וזהו גופא הילפותא מהאי קרא דבר דבר, שהקנין וזכות שיש באישות נמדד כמו קנין וזכות בממון. ושוב שמחתי מה שהראוני שכ"כ בשו"ת אבנ"ז חו"מ סי' קמ"א וז"ל, תדע שעיקר הפשט דאין דבר שבערוה פחות משנים דאשה חשוכה כמו ממון שאין דנים אותו בלא עדים ומצאתי בספר הקנה הקטן (פו) שכתב כדברי. וכעין זה ראיתי מביאים משו"ת רע"א ח"ה סי' פ"ט בשם תשו' הנתיבות שע"א שייך ביהא נאמן מה"ת בעדות מח בעליך אבל לא בעדות גרושין שהרי זה כמוציא ממון מבעליו, דילפינן דבר דבר מממון. וגם גבי טענת ברי ושמא בסוגיא דפתח פתוח בכתובות דף ט שאין זה שייך באיסורים רק בממונת ע"ש בבית יעקב וכשערי יושר

ומצד לאסור על כל העולם הרי ענין הקידושין הוא קנין וזכות באישות בדומה לקנין של ממון, ומחמת כן נאסרת על כל העולם, ובוה מתרשבת סתירת דברי הרשב"א ביבמות שהנידון הוא על אשת אח א"כ הנידון הוא מצד חלות קנין איסור ואילו בפ' המגרש שמקדש חוץ מפלוני שמדובר בענין אשת איש הרי הנידון הוא בקנין וזכות באשה שמחמת כן חל איסור א"א. וצריך עדיין בירור בזה.

ג. והנה נחלקו כאן רש"י והרשב"א בביאור כונת הגמ' דאין הודאת בע"ד מפני בקדושין מאחר שחב לאחריני. פרש"י שקרובותיה נאסרו בו וקרוביו נאסרו בה. והקשה הרשב"א א"כ בגר וגירות שאין להם קרובים תועיל הודאת בע"ד. וכתב שאפשר לישב דכיון שבעלמא חב לאחריני, אף במקום שלא חב לאחריני לא מהימנא, כדי שלא לחלק. אבל הרשב"א כתב ומסתברא דה"פ הנאסרת אכולי עלמא בהודאה זו, ושכן פי' ר"ח. ושוב הקשה לדברי עצמו שאין זה נקרא חב לאחריני שהרי יכול אדם להודות שמכר שדה לחבירו והוא נאמן היות ואין לשום אדם זכות בשדה אין זה חב לאחריני, ולא דמי למגיבה מציאה לחבירו שלדעת ר"נ לא קנה חבירו. מפני שלכל אדם ישנה זכות על ההפקר ונמצא כמחייב לאחריני. משא"כ בשדה זו ובאשה זו אין לאף אחד איזו זכות ולא נחשב בזה כתב לאחריני. ובפרט שבידה הדבר ובוה אפי' חב לאחריני נאמנת כדמוכח בב"מ יט: וכתב הרשב"א לישב דאע"פ שאינו בגדר חב לאחריני הנה בממון ישנם שני אפני חיוב. א, ע"י עדים דכתבי עפ"י ב' עדים יקום דבר. ב' כי הוא זה. עפ"י הודאת בע"ד. ואמרינן במקום שחב לאחריני הרי עפ"י ב' עדים יקום דבר. במקום שחב לעצמו הרי עפ"י הודאתו מתחייב. והלכך בעריות דכתיב "דבר" ע"כ מקיש לצד ממון שיש בו חובה לאחריני שבעינן ב' עדים בערוה כמו בממון שחב לאחריני בפרט שבערוה אית כהו כעין חוב לאחריני.

דמחו עליה מלישנא דנאמן, דאילו משום שתיקה כהודאה אתינן עלה אין זה תלוי בנאמנותו של עד אלא בהודאתו של בע"ד, ליתא שאילו היה העד גולן דלא מהימן לא היה מתחייב מפני שתיקתו דדוקא דעד כשר הוא דאמרינן הכי שכל שהלה שתק הוא נאמן. עכ"ל ואין זה מבואר בסברה מאחר ששתיקתו כהודאה, א"כ מדוע צריך לעד כשר, דאפי' גולן יהא נאמן מאחר שהודה וגזכר.

עוד כתב הר"ן שם בהמשך וז"ל וגזירת הכתוב הוא באיסורים מריבויא דאי הודע שתהא שתיקתו שלבע"ד לגבי ע"א כהודאה, ולא מן הדין שהרי אין דנין כן בממון אלא באיסורין בלבד, ונמצא שמפני נאמנותו של עד הוא ולא מטעם הודאתו שאפי' הוא יודע בעצמו שלא שתק מפני הודאה חייב, ומש"ה א"ש לישנא דנאמן דאמר אביי, עכ"ל. ותימא הרי הוא עצמו יודע שאין הודאתו אמת והיאך יביא חולין בעורה.

ויחכן לבאר דבריו עפ"י מש"כ הגרש"ש ש"ו פ"א בביאור הגדר של על פי שני עדים יקום דבר. והוכיח שיש בזה כ' ענינים בירור הדבר עפ"י ב' עדים, שהם מחדשים גם כח לבי"ד לחתוך את הדין והביא לזה ראיה מדברי הרשב"א בק' פ' התובל דף צ בהא דר"י הנשיא מומחה היה ורן יחידי, לא מסתברא שיהא דיין מומחה מוציא ממון עפ"י ראית עצמו, דעפ"י ב' עדים יקום דבר אמר רחמנא ודי אם יהיה מומחה דן יחידי עפ"י עדים, או דיינים עפ"י ראיה של דיין מומחה כשמיעה עפ"י ב' עדים להוציא ממון אינו בדין. עכ"ל. ובקצוה"ח סי' ד' סק"ה הוסיף ביאור שאינו יכול לרון עפ"י ראית עצמו מפני שאינו נאמן יותר מע"א הדיט ויכול בע"ד להכחישו. אבל בשעי"ז"כ כתב לבאר שדיין או דיינים אינם יכולים לחתוך הדין ולהוציא ממון אלא מכח עדות העדים אשר נמסרה בפניהם, והא דכתיב עפ"י ב' עדים יקום דבר, "אין הכונת התורה שהעדים יבררו רק האמת לפני בי"ד, אלא שהעדים פועלים לחדש אצל בי"ד כח חדש לחתוך

ש"ו פ"ח. ועי' ברב"ש קידושין סי' כ"א סק"ו בשם הגר"ח אם בעינן בית דין ברבר שבערשה כמו בממון ממש, ובקו"ש לקידושין ה: אות כ"ח בשם הר"ן, גבי חזקת ממון בספק קידושין, וע"ע בזה באבא"ז פ"ג מגרושין הל"ב אות א'. וע"ע בריש גטין בהמביא גט בא"י אינו צ"ל בפ"ג ובפ"ג, וכתוס' שם דן מאי שנא מממון שטענינן לנתבע, ובר"ן דף ט שם תרץ שאין האשה ממונו של בעל אלא ברשות עצמה לינשא, ודן בזה בשו"ת עונג יו"ט סי' קנ"ב וזמן הגרי"ש בהל' גירושין ועי' אבנ"ז סי' קי"ט וברכ"ש גטין סי' י"ג. ושעה"מ סי' מ"ו סק"ח. ויעוי' במש"כ הרב ש"ו דישון בבירור פרט זה בקובץ בית אהרן וישראל אדר תשנ"ו. ושורש הענין מתבאר בדברינו בפלוגתת רש"י ורשב"א.

ויש להוסיף בזה פרפרת נאה, דהנה הסמ"ג חשב להלכה כר"פ והרשב"א כתב שיחידאה הוא הסמ"ג וכל הפוסקים חולקים עליו ולית דחש לה. כך הביא דבריו הגר"א בסק"ט. וי"ל דהרשב"א דס"ל שיש כאן צד ממון דהא דחב לאחריני הוא מפני שאוסרה על כל העולם ממילא קיי"ל הלכה כשמואל כדינים ור' נחמן דיין הוא ואמר ר"ג אמר שמואל המקדש בע"א אין חוששין לקידושין (סה) אבל הסמ"ג ס"ל דהא דחב לאחריני מפני שאוסרה על קרוביו והוא על קרובותיה הוי דבר של איסור, ואין הלכה באיסורים דוקא כר"ג ושמואל, ולפיכך יש לחוש לקדושו.

ובסוגיא דלקמן אמר אביי עד אחד נאמן לומר אכלת חלב והלה שותק וכן בנטמאו שהרותין, וכן בשורן גרבע. והביאו שם הראשונים שיטת ר"ת דשתיקה כהודאה, וכ"כ התוס' כאן בסתם כד"ה אמר (סה:): וכד"ה אמר וד"ה רבא (סו.) והקשו הראשונים א"כ מהו דאמר אביי ע"א נאמן, אין זו נאמנות של ע"א אלא הודאת בע"ד, והאריכו בקושיות נוספות. ולכן נחלק עליו הרשב"א ופירש דהוא שותק היינו כאומר איני יודע, והר"ן כתב לישב, ומאי

נאמן ובהצטרף שניהם יחדיו, היינו שנתקדשה בע"א ושניהם מודים הרי"ז חוששין לקידושין, ומאחר וע"א האיטורים אפי' קרוב ואפי' פסול נאמן, לכן אם היא מחכישתו הרי"ז נאמנת לפוסלו, וא"ש שיטת הרש"י בסוגיין כמין חומר אמנם להרשב"א שגם ענין הקנין וזכות שיש באשה, הרי"ז בגדר חב לאחרני ולא מהני הודאת בע"ד, צ"ב היאך מצטרפת הודאתם לעדותו.

עוד י"ל לרש"י שהוי כדין ע"א נאמן באיטורים שאי לו נאמנות לברר האמת אלא נצרך להודאת בע"ד, ורק שאח"כ ע"י עדות נחתך הדין, וה"ה בקידושין נמי הכי הוא ולכן בעינן צידוף הודאתם גבי האיטורים כדי לברר האמת, ואח"כ נחתך דינם כמקודשת עפ"י הע"א לגבי האיטורים. וא"ש כמין חומר.

ראיה ברורה לזה מצאתי ביד רמה על אתר דכתב בד"ה איתביה רבא לרב נחמן וכו' אלמא הודאת המודה מצטרפת לעדות עד אחד למיסרה למודה, אלמא דע"א חשיב למיתפס קדושי קמאי עכ"ל. והיה לו לומר אלמא חוששין לקידושין. אלא משמע שלענין בירור האמת בעינן להודאתם, ורק לענין לחתוך את הדין למיתפס קידושין בזה מהני ע"א, והיותו מוכח שהרמ"ה ס"ל כר"ת בע"א לקמן בד"ה אמר אביי וכו' נאמן לחייבו קרבן דשתיקא כהודאה דמיא. וכן בדף סו. ד"ה וצריכא לאשמועי' בכל הני דשתיקא כהודאה דמי. וכל זה מבואר כר"ת והר"ן, וא"כ זהו שכתב אף בקידושין עפ"י ע"א שעדות ע"א חשיב למתפס קידושין קמאי. היינו בפרט זה של הכח לחתוך את הדין, אבל לבירור האמת בעינן להודאתו.

הדין ולכופף לקיימו כשרות הדין, וכו' וביחיד מומחה שיכול לדון יחידי עפ"י שמיעת העדים, לא מהני לדון אם ראה יחידי ביום, אף דלענין בירור האמת איכא ק"ו דלא תהא שמינה גדולה מראיה, אבל לענין קיום הדבר, אין מתחדש אצל ב"ד חח לחתוך את הדין, ולכופף את הנתבע לקיום הדין, דק עפ"י עדים, משום שהתורה אמרו עפ"י ב' עדים יקום דבר, שלא יתחדש אצל ב"ד כחם רק עפ"י עדים. עכ"ל. לענינינו.

מעתה לפי"ז י"ל שבאיטורים ישנם גם אלו כ' הענינים, לברר את האמת ולחתוך את הדין או את המציאות החיובית. ולגבי נאמנות לברר את האמת צ"ל שלר"ת אליבא דאביי אין לו מספיק נאמנות ובעינן שתיקה כהודאה.

אבל אחר שנתקבלה עדותו כנאמנת, נחתך הדין על פיו דהוא חלב, ולזה בעינן עד כשר מבחינה זו שלא יהא גולן וחשוד, ומעתה אפי' יאמר שלא שתק בתורת הודאה אלא הביא אמתלא לשתיקתו, לא מהני וכבר נחתך הדין עפ"י העד האחד, וזה ושומר אביי עד אחד נאמן, היינו אפי' כנגד הבעל דבר, כאשר כבר נחתך הדין על פיו.

וכתב הר"ן שמלשון רש"י משמע כר"ת וכנראה ר"ל ממש"כ רש"י ריש דף סו. ד"ה וצריכא, לאשמועינן בכלהו דשתיקתו הודאה היא. לפי"ז י"ל בשיטת רש"י באופן דלהלן, בכל קידושין יש ענין של קנין וזכות ולזה בעינן ב' עדים ובוה לתר"י מהני הודאת שניהם כמו שאדם מודה שמכר קרקע לחבירו וכמשי"כ בזה הרשב"א כדבר תימא דאין זה חשוב חב לאחרוני. ואילו גבי האיטור לקרובים לזה בעינן לעדות של ע"א דנאמן באיטורים ורק גבי הקנין וזכות אינו

## הרב יצחק חיים פום

לע"נ אבי מורי ה"ר מאיר הכ"מ בן ה"ר יהודה ז"ל ת.צ.ב.ה.

## בענין פסול שנים בעבודת הלויים

א"כ מה הסד"א שבשילה ובי"ע כן יפסלו לזה (ועבודת משא בכתף הרי לא היתה בשילה ובי"ע כמבואר הכא).

ובאמת כל הקושיא היא רק אליבא דרש"י בחומש ובחולין, אבל הרמב"ן בחומש פליג על רש"י (ולהלן נביא ונדון בקושיותיו על רש"י), וס"ל דבגיל נ' נפסלים גם לשיר,

והוסיף דבספרי (שהוא מקור דברי רש"י) לא נזכר "לשיר". ע"ש ברבריו. ולבסוף הביא הוכחה לשיטתו מהסוגיא בחולין דת"ל לעבוד עבודת עבודה ועבודת משא לא אמרתי אלא בזמן שעבודה בכתף, והרי "עבודת עבודה" הוא השיר כדפרש"י בפר' נשא (ד, מ"ז), וא"כ כוונת הגמ' היא דבמשכן שהיתה עבודת משא בכתף נפסלו גם לעבודת עבודה שהיא השיר אבל בשילה ובי"ע לא נפסלו אף לשיר. עיי"ש. נמצא דלפי הרמב"ן אין כאן סתירה אלא הדברים משלימים וא"ז, דפסול שנים נאמר לענין עבודת משא וגם לשיר (ואינם נפסלים לנעילת שערים ולטעון עגלות וכמפורש בספרי), וזהו במשכן, וסד"א דגם בשילה ובי"ע דליכא משא בכתף יפסלו לכה"פ לשיר וקמ"ל דלא.

אמנם לשיטת רש"י בחומש דאף במשכן נפסלו רק לעבודת משא בכתף קשיא מה הסד"א לפסול בשנים גם בשילה ובי"ע, וע"כ דמהברייתא בחולין אליבא דרש"י מוכח דפסול שנים שייך אף לשאר מילי וכמפורש ברש"י שם שהנדון הוא בין על שוערים ובין על משוררים (ודלא כהרמב"ן שהנדון בחולין הוא רק על שיר), וכאמור זה סותר לרש"י בחומש כפי שיטתו וגירסתו בספרי שם.

וראיתי דכן הקשה המזרחי בחומש, וכ' כמה תירוצים, ומסקנתו היא דהברייתא בחולין באמת פליגא על הספרי

כתוב בתורה בפרשת בהעלותך (ח', כ"ד ואילך) "זאת אשר ללויים מבן חמש ועשרים שנה ומעלה יבוא לצבא צבא בעבודת אהל מועד ומבן חמשים שנה ישוב מצבא העבודה ולא יעבוד עוד ושרת את אחיו באהל מועד לשמור משמרת ועבודה לא יעבוד וגו'".

והנה כמה שמבואר כאן דבגיל נ' נפסל הלוי מעבודה פרש"י וז"ל ולא יעבוד עוד עבודת משא בכתף אבל חזון הוא לנעילת שערים ולשיר ולטעון עגלות, וזהו ושרת את אחיו עם אחוהי כתרנומו. עכ"ל. והיינו דלשיטת רש"י בגיל נ' היו נפסלים רק לעבודת משא בכתף אך לשאר עבודות כנעילת שערים ולשיר ולטעון עגלות לא נפסלו, וזהו "ושרת את אחיו" עם אחיו כתרנומו. ומקור דברי רש"י מהספרי וכמו שהביא הרמב"ן שם.

יש להקשות סתירה לזה מסוגית הגמ' בחולין כד. ואליבא דרש"י שם, דז"ל הגמ' שם דת"ר וכו' לפי שנאמר ומבן חמשים שנה ישוב למדנו ללויים שהשנים פוסלים בהם וכו' יכול אף בשילה ובית עולמים כן (ופרש"י וז"ל שאין עבודת לויים אלא שוערים ומשוררים. והוסיף בשטמ"ק שאין להם משאת כתף) ת"ל לעבוד עבודת עבודה ועבודת משא לא אמרתי אלא בזמן שהעבודה בכתף, ע"כ. ומבואר בזה בברייתא וברש"י ובאמת פסול שנים במשכן היה כולל בין עבודת משא בכתף ובין עבודת השוערים והמשוררים, ולפיכך סד"א דאף בשילה ובי"ע אע"ג דליכא בהו עבודת משא בכתף מ"מ יפסלו מלהיות שוערים ומשוררים וקמ"ל מקרא דאינן נפסלים, אך אי נימא כרש"י בחומש דאף במשכן לא היה פסול שנים כ"א לעבודת משא בכתף ולא לנעילת שערים ולשיר וכו'

דבאמת פליגי הראשונים אי פסול שנים דסוגין דמבואר דגהי רק במדבר ולא בשילה ובי"ע קאי בין על קודם ל' ובין על לאחר נ', או דקאי רק על לאחר נ' אבל קודם ל' פסול אף בשילה ובי"ע, ודעת הרמב"ם בפ"ג מכלי המקדש ה"ז וה"ח דקודם ל' פסולים אף בשילה ובי"ע, אלמא דזה אינו בכלל פסול שנים דסוגין, וא"כ איכ"ל דאף דקודם ל' נפסלים אף לעבודת השיר מ"מ לאחר נ' אין נפסלים לשיר ואינו סותר לשיתת הראש יוסף. אמנם הרש"ש שם בע"ב הוכיח מרש"י שם דפליג ארמב"ם וס"ל דפסול שנים קאי גם על קודם ל'. ויש להוכיח כן גם מרש"י בריש הסוגיא (בע"א) בד"ה לויים בשנים פסולים. וא"כ א"ש הוכחת הלב אריה בזה נגד פירוש הראש יוסף.

ועוד ילה"ק על הראש יוסף מרש"י בהמשך הסוגיא, דאיתא בברייתא שם דבמשכן נפסלו הלויים בשנים אבל בשילה ובי"ע אין נפסלין אלא בקול, א"ר יוסי מאי קרא ויהי כאחד למחצצרים ולמשוררים להשמיע קול אחד. ופרש"י וז"ל ויהי כאחד אפילו זקנים במשמע. קול אחד, שצריכין לבשם את קולם שיהא נראה כקול אחד. עכ"ל. ודקרק מזה הרש"ש דמפס' זה יליף ר' יוסי את ב' הדברים דאף זקנים כשרים ואינם נפסלים בשנים, וגם דנפסלים בקול. והק' הרש"ש למה צריך לזה דהא דאינם נפסלים בשנים בשילה ובי"ע ילפי' בברייתא לעיל מפס' אחד, אלא הכא ר' יוסי רק בא למילף דנפסלים בקול וכדפירש"י שצריכין לבשם קולם וכו'. ובאמת בפירוש הרגמ"ה פ"י כהרש"ש. ועכ"פ מרש"י מבואר דמפס' זה מבואר גם דאין נפסלים בשנים, ופס' זה הרי קאי אעבודת השיר, ומשמע בברייתא דה"מ בשילה ובי"ע אבל במשכן היו נפסלים אף לשיר, ודלא כהראש יוסף. וע' בזה בתפארת יעקב שם.

היוצא מכל זה דבכל הסוגיא יוצא אליבא דרש"י דפסול שנים קאי גם על שוערים ומשוררים וזה סותר לספרי ורש"י בחומש. וכבר הזכרנו דמסקנת המזרחי והמגלה

שבכהעלותך. וכן היא מסקנת הלב אריה בחולין (ונשא ונתן שם בכל דברי המזרחי). וכן כתב המגילת אסתר בספר המצוות שברוש השלישי בריש דבריו בענינים אלו, וכן בסיום דבריו שם והביא שכן היא מסקנת המזרחי. אמנם אליבא דהראש יוסף (לבעל הפמ"ג) בחולין שם יש להשוות הגמ' בחולין עם רש"י בחומש, שהוא פירש דכוונת הברייתא היא דסד"א דבמשכן נפסלו לכל מילי וא"כ אף בשילה ובי"ע כן ת"ל וכו' דאף במשכן לא נפסלו אלא לעבודת משא בכתף, ולא לשיר ולטעון עגלות, שכן יוצא מרש"י בבהעלותך, ע"ש.

ויש להקשות על פירושו של הראש יוסף מה שהק' הלב אריה שם (שגם הוא רצה לפרש כוותיה דהראש יוסף ודחה זאת), דבברייתא שם בתחילה איתא דסד"א שיהיה פסול שנים אף בכהנים מק"ו, ומה לויים שאין מומין פוסלין בהן שנים פוסלין בהן כהנים שמומין פוסלין בהן אינו דין שיהו שנים פוסלים בהן ת"ל (זאת) אשר ללויים ולא אשר לכהנים. ואי נימא דפסול שנים דלויים למסקנא הוא רק לעבודת כתף ולא לשאר עבודותיהם מהיכ"ת שכהנים כעבודתן יפסלו בשנים והרי ליכא בהו עבודת כתף ונשאר עבודות אף לויים אינן נפסלים בשנים, ואמאי צריכין לפס' נוסף דאשר ללויים, אלא ע"כ רפסול שנים דלויים שייך בכל העבודות ופליגא בברייתא על הספרי וכמשנ"ת.

ועוד כ' הלב אריה (לדחות הפירוש הנ"ל) דכן מוכח להדיא ברש"י בחולין שם בד"ה דתקפין שכתב והשיר לקרבן כפה ובכלי. וכוונת הלב אריה היא, דהתם בגמ' מיירי לענין גיל שלשים שנה וע"ז הגמ' אומרת דבעי' ה' שנים להתלמד משום דהלכות עבודה תקפין, ופרש"י להוריד המשכן לפרק ולנטותו וכו' והשיר לקרבן וכו'. אלמא דמפורש ברש"י דגיל שלשים נאמר גם לשיר. והבין הלב אריה דכשם שפסול שנים דקודם ל' נאמר אף לשיר ה"ה פסול דלאחר נ'. ובאמת יש לדון בהוכחה זו,

אסתר והלב אריה דאמנם פליגי אהדדי. ונראה לומר בס"ד תירוץ על סתירה זו.

ועוד ילה"ק בסוגיית הגמ' שם, דלכאורה מבואר בבירייתא הנ"ל דבשילה ובי"ע לא היתה עבודה בכתף, וכדפרש"י שם שאין עבודת לויים אלא שוערים ומשוררים, ובשטמ"ק הוסיף שאין להם משאת כתף. והדבר צע"ג, שכן מבואר בפסוקים רבים בנביאים ובספר דברי הימים שגם לאחר שנכנסו לארץ עדיין נהגה מצות נשיאת הארון בכתף, בין כשנשאוהו למלחמות ובין כשנשאוהו ממוקום למקום. ונחלקו בזה הרמב"ם בסה"מ (מ"ע ל"ד) דס"ל דמצוה זו נאמרה לכהנים, והוכיח זאת שם מפסוקים ביהושע ובשמואל ודברי הימים, והרמב"ן שם בשרוש השלישי נחלק עליו, ע"ש באורך. וע"ע במכתב הגרי"ם מבריסק הנדפס בסוף ספרו (על הרמב"ם), ומבואר בדבריו (ע"ש בר"ה והנה, ובר"ה והי') דמצות נשיאה בכתף נהגה עד שבאו לבית עולמים, והוכיח זאת ג"כ מהפסוקים. נמצא דמצות משא בכתף נהגה גם אחר שנכנסו לארץ, ולא רק במשכן שבמדבר, וא"כ מה הביאור בגמ' וברש"י שלא היתה עבודת כתף בשילה. והיא תמיהה גדולה לענ"ד ולא מצאתי הכא מי שעמד בזה.

אסתר והלב אריה דאמנם פליגי אהדדי. ונראה לומר בס"ד תירוץ על סתירה זו.

ועוד ילה"ק בסוגיית הגמ' שם, דלכאורה מבואר בבירייתא הנ"ל דבשילה ובי"ע לא היתה עבודה בכתף, וכדפרש"י שם שאין עבודת לויים אלא שוערים ומשוררים, ובשטמ"ק הוסיף שאין להם משאת כתף. והדבר צע"ג, שכן מבואר בפסוקים רבים בנביאים ובספר דברי הימים שגם לאחר שנכנסו לארץ עדיין נהגה מצות נשיאת הארון בכתף, בין כשנשאוהו למלחמות ובין כשנשאוהו ממוקום למקום. ונחלקו בזה הרמב"ם בסה"מ (מ"ע ל"ד) דס"ל דמצוה זו נאמרה לכהנים, והוכיח זאת שם מפסוקים ביהושע ובשמואל ודברי הימים, והרמב"ן שם בשרוש השלישי נחלק עליו, ע"ש באורך. וע"ע במכתב הגרי"ם מבריסק הנדפס בסוף ספרו (על הרמב"ם), ומבואר בדבריו (ע"ש בר"ה והנה, ובר"ה והי') דמצות נשיאה בכתף נהגה עד שבאו לבית עולמים, והוכיח זאת ג"כ מהפסוקים. נמצא דמצות משא בכתף נהגה גם אחר שנכנסו לארץ, ולא רק במשכן שבמדבר, וא"כ מה הביאור בגמ' וברש"י שלא היתה עבודת כתף בשילה. והיא תמיהה גדולה לענ"ד ולא מצאתי הכא מי שעמד בזה.

גם ילה"ק סתירה ברש"י בחומש גופא, וכבר עמד בזה הראש יוסף בתו"ד, שכן לפי רש"י בבהעלותך הנ"ל בגיל נ' נפסלו רק לעבודת כתף ולא נפסלו לשיר, והרי בפרשת נשא (ד', מ"ז) כתוב "מבן שלשים שנה ומעלה ועד בן חמשים שנה כל הבא לעבוד עבודת עבודה ועבודת משא באהל מועד", ופרש"י דעבודת עבודה הוא השיר וכו' שהיא עבודה לעבודה אחרת. אלמא דגם לעבודת השיר איכא תנאי של מבן ל' ועד בן נ'. וזו קושיא גדולה לענ"ד גם על המזרחי והמג"א ולב אריה הנ"ל, דלדבריהם דאיכא סתירה בין רש"י בבהעלותך (עפ"י הספרי) לבין הברייתא בחולין, נמצא דלפי רש"י בבהעלותך באמת לא נפסלו כלל לשיר כ"א למשא, ופליגי על הברייתא בחולין, והרי

והנראה לומר בכל זה בס"ד, בהקדם דברי הגרי"ז מבריסק בספרו על התורה פרי בהעלותך, שעפ"ז יש ליישב קושיות הרמב"ן על רש"י שם. דהנה כבר הבאנו בתחילה דעל מש"כ רש"י דבגיל נ' נפסלים רק לעבודה בכתף אבל חוזרים לנעילת שערים ולשיר ולטעון עגלות, נחלק הרמב"ן עפ"י הספרי דנפסלין אף לשיר, והק' על רש"י דלשיטתו למה מנו את הלויים משלשים ועד נ' ולא מנו אותם אפי' מבן כ' ועד שיוקינו, שהרי לכל מילי (חוץ מעבודת כתף) היו עדיין כשרים. ועוד, בני גרשון ובני מררי דבלא"ה לא נשאו בכתף נמצאו דכל עבודותיהם היו כשירות אף בזקנים וא"כ למה נמנו רק מבן ל' ועד נ'. [ולכן ס"ל לרמב"ן דנפסלו אף לשיר שהיא עיקר עבודת הלויים, ע"ש. ומש"כ הרמב"ן דגם בספרי לא הזכיר דחזור אף לשיר, ע' תירוץ המורחי. אמנם מצאתי במדרש רבה (ר"ט) מפורש כהרמב"ן דבגיל נ' נפסלו לשיר וחזור לנעילת שערים, וכוה ליתא לתירוץ המורחי. ושור"ר דהוכחה זו מהמדרש כבר כתובה בחדושי הרש"ש על המדרש שם אות י"ג].

ויש ליישב קושיות הרמב"ן עפ"י דברי הגרי"ז עה"ת שם, דעל האי קרא "ומבן חמשים שנה ישוב מצבא העבודה ולא יעבוד עוד וגו'" כ' הגרי"ז דנאמרו בזה ב' דברים,

משאו, אבל בכאן צוה כי כל אשר ידע בעצמו שבא לכלל כ"ה שנה יהיה כשר לעבודה ויבוא בכל אות נפשו לעבוד עמהם ולסייעם בעבודה אבל לא יהיה פקיד נגיד על עבודה ידועה. עכ"ל. אלמא מפורש ברמב"ן דגיל ל' הוא לענין קבלת מינוי להיות "פקיד נגיד על עבודה ידועה", והם אשר הפקיד אותם (משה ואהרן) איש איש על עבודתו ועל משאו, ובאמת כבר מגיל כ"ה כשרים לעבודה, אך ללא קבלת מינוי אלא לבוא בכל אות נפשו לסייעם בעבודה.

והן הן דברי הגר"ז לגבי גיל חמשים, ד"צבא העבודה" הן העובדים בקביעות ע"י מינוי "איש איש על עבודתו ועל משאו", ועליהם קאי המגין דמבן ל' ועד נ', וע"ז נאמר דבגיל ג' "ישוב מצבא העבודה", אך עדיין כשרים הם לעבוד ולסייע עם אחיהם הקבועים, וזהו "ושרת את אחיו" עם אחיו. וכעין דברי הרמב"ן כ' גם הכס"מ בפ"ג מכלי המקדש ה"ן, דו"ל הרמב"ם שם אין בן לוי נכנס לעזרה לעבודתו עד שילמדוהו חמש שנים כו' ואינו נכנס לעבודה עד שיגדיל ויהיה איש שנאמר וכו'. עכ"ל. והק' הכס"מ דבתחילה משמע ברמב"ם שהלוי נכנס בן כ"ה ללמוד ובן ל' לעבוד, ולכסוף משמע דמשיגדיל הוא כשר, והיינו בן י"ג. ותירץ הכס"מ ג' תירוצים, ע"ש. והתירץ השני הוא וז"ל דהתם לשתהיה עבודה מיוחדת לו תמיד והכא מיירי לעבוד אי זה פעם במקרה, דיקא נמי דלעיל כתב לעבודתו והכא כתב לעבודה. עכ"ל הכס"מ. נמצא דגם לפי הכס"מ עיקר גיל ל' נאמר לענין שתהיה לו עבודה מיוחדת לו וזה נקרא "עבודתו", אך גם קודם לכן (מבן י"ג) הוא כשר לעבוד אי זה פעם במקרה.

וגוף היסוד שעיקר עבודת הלויים היא בדרך של מינוי ותפקיד קבוע, וכדברי הרמב"ן "להיות פקיד נגיד על עבודה ידועה", ולהיות "איש איש על עבודתו ועל משאו", מצינו כן ברמב"ן כמה פעמים בריש פר' נשא עה"פ "על פי אהרן ובניו תהיה כל עבודת בני הגרשוני", רפי' הרמב"ן שהם

חדא דמבן חמשים שנה נפסלים לעבודה בכתף, ולדעת הרמב"ן אף לשיר, וזהו "ולא יעבוד עוד", ושנית דגם לעבודת בני גרשון ובני מררי דאין בזה פסול שנים מ"מ גם הם נמנו רק מבן ל' ועד בן נ' והם הם "צבא העבודה" שנתמנו בקביעות איש איש על עבודתו ועל משאו, אבל מבן נ' ואילך "ישוב מצבא העבודה" דאף דכשרים הם לעבודה (דחוזים לנעילת שערים ולשיר ולטעון עגלות) אך אינם בכלל "צבא העבודה", וזהו דמסיים קרא "ושרת את אחיו" עם אחיו, (וכדפרש"י בזה) דהוא עצמו אינו מצבא העבודה (דהוה רק מל' ועד ג') אלא משרת עמהם. את"ר.

ודברי הגר"ז הללו הן תירוץ נפלא ליישב קושיות הרמב"ן על רש"י, אף שהגר"ז לא הוכיר זאת (ודבר זה שמעתי מא' מרבתי שליט"א), דהמנין מבן ל' ועד נ' נאמר לענין "צבא העבודה" וזה קאי על כל העבודות אף לבני גרשון ובני מררי, דלקבל מינוי קבוע איש איש על עבודתו וזה דוקא מבן ל' ועד נ', אמנם לשרת עם אחיו (שלא בקביעות) כשרים אף לאחר ג' חוץ מעבודת כתף דנפסלים לגמרי לשיטת רש"י. ובוה יש לנו גם תירוץ נפלא על קושיית הראש יוסף דאיכא סתירה מרש"י בנשא לרש"י בכהעלותך, שכן בפר' נשא מבואר דאף לעבודת עבודה שהיא עבודת השיר כשרים דוקא מבן ל' ועד נ'. ולפי הגר"ז ל"ק. ופשוט.

ונראה דדברי הגר"ז תואמים היטב עם דברי הרמב"ן בפסוק הקודם שם, דהתם איתא דמבן כ"ה שנים ומעלה יבוא לצבא צבא בעבודת אהל מועד. ומקשה רש"י דהא במקום אחר אומר "מבן שלשים שנה" אלא דבן כ"ה שנה בא ללמוד הל' עבודה ולומד ה' שנים וכו' ומכאן לתלמיד שלא ראה סימן יפה וכו', וכדאיתא בספרי שם וכן בגמ' בחולין שם. והרמב"ן מקשה עליו, ומפרש חז"ל כי על דרך הפשט הנמנים ביד משה ואהרן היו מבן ל' שנה ומעלה והם אשר הפקיד אותם איש איש על עבודתו ועל

במדבר (ד', ב') דהטעם דמנו את הלוים מל' ועד נ' הוא משום שרק בגיל זה הם ראויים למשא, דפחות מל' לא נתמלא כוחו ומכאן אמרו (באבות) "בן שלשים לכוח", ולמעלה מנ' כוחו מכחיש מעתה. את"ד רש"י. ומקורו במדרש שם (ו', ז') דמכאן אמרו בן שלשים לכה. וכן פירש הרע"ב במשנה באבות (פ"ה מכ"א) על משנה זו ד"בן שלשים לכה" ו"בן חמשים לעצה". וא"כ הביאור הוא דעיקר הדין והגבלת הזמן של ל' ועד נ' שייך רק בעבודת המשא שצריך לה כוח, משא"כ שאר עבודות, אלא דבמדבר שהוצרכו למנות את הלוים ולהפקיד אותם בתפקידים קבועים בין לשיר ולטעון עגלות ובין לעבודת משא, כזה הצריכה התורה שיהיו מבין ל' ועד בן נ' כדי שיהיו ראויים גם למשא, שלא לחלק בין בני קהת נושאי המשא לבין בני גרשון ובני מררי שהיו טוענים עגלות וכן המשוררים והשוערים. [ייסוד זה מפורש גם ברמב"ן בבהעלותך ח', כ"ה], וא"כ. זהו דוקא במדבר שעבודת המשא היתה תדירה והוצרכו למנות לה ליום מיוחדים והראויים לזה הם רק בני ל' ועד נ', ממילא גם שאר המינויים הקבועים היו רק מבני ל' ועד נ', משא"כ בשילה ובי"ע שעבודת המשא לא היתה תדירה וא"צ למנות לה ליום קבועים אין טעם להצריך שהשוערים ומשוררים יהיו דוקא בני ל' ועד נ'. ובמדבר גופא ג"כ א"ש דדוקא לענין מינויים קבועים הושוו כל העבודות לעבודת כהן לענין פסול שנים כדי שלא לחלק בין המינויים של בני קהת לבני גרשון ומררי, משא"כ לעבוד באקראי ולשרת עם אחיו - דוקא עבודת כהן פסולה דסו"ס באמת צריך לזה כוח ולאחר נ' תש כוחו, משא"כ לנעילת שערים ולשיר ולטעון עגלות שפיר לא נפסלו שהרי לזה א"צ כוח. ודו"ק בכל זה, וא"ש בס"ד כל הקושיות הנ"ל בשיטת רש"י.

[ולפי דברינו כשם שהרמב"ן בסה"מ ס"ל דהלאו דלא יעבוד צוד נוהג גם לדורות

ליכא לחלק בין אי העבודה בכתף תדירה או לא, והרק"ל.

אמנם השתא לאחר ביאור הגר"ז ברש"י י"ל דגם רש"י יפרש כהרמב"ן בזה, ולא מטעם גזירה, אלא כוונת הגמ' היא דדוקא במשכן שעבודת המשא היתה תדירה וממילא היו צריכים ע"ז מינוי ותפקיד מיוחד (וכמבואר ברמב"ן ובמדרשים שהיו ממנים דפלוגי ישא בכתף כלי פלוני וכדו') ובוה נאמר פסול שנים דבגיל נ' ישוב מ"צבא העבודה", לכן נפסלו גם לשאר המינויים, משא"כ בשילה ובי"ע שעבודת המשא לא היתה תדירה אלא באקראי ולפי הצורך ממילא מסתבר דלא מינו ע"ז לוי מיוחד, אלא כשהוצרכו לכך היו הלוים נושאים ללא מינוי קבוע, וזה שפירש"י דבשילה ובי"ע לא היתה עבודת הלוים "אלא שוערים ומשוררים" דהיינו בתורת מינוי קבוע כמשנ"ת, אבל באקראי היתה גם עבודת משא בכתף, וכיון דלא היה מינוי לעבודת כהן שוב לא נאמר פסול שנים כלל אף דשוערים ומשוררים. וזהו מתחזקים דברינו דכולה סוגיא דחולין מיירי לענין טחמא דעבודה שהיא בדרך של מינוי וקביעות, וזהו שהגמ' גם תולה הכל בזמן שהעבודה בכתף, דהיינו בזמן שהעבודה בכתף היתה תדירה והוצרכו מינוי על כן, או נאמר פסול שנים על כל העבודות.

יש בכל זה סברא וטעם - למה התורה חלתה פסול שנים אף לענין שוערים ומשוררים דוקא בעבודת המשא, ולמה הדבר תלוי דוקא אי עבודת המשא היא בדרך מינוי וקביעות כממשכן ולא בשילה ובי"ע וכן צריך לבאר למה במשכן גופא לעבודת משא בכתף נפסלו בגיל נ' אפי' מלשאת באקראי ואילו לשאר עבודות היו כשרים לסייע באקראי ללא מינוי, כדביאר הגר"ז.

דבאמת הטעם הפסול שנים דשאר עבודות תלוי בעבודת משא בכתף שירש הרגמ"ה בסוגין משום שאין יכולין לישא". והביאור בדבריו הוא כדפירש"י בפרשת